

**BULLETIN
SLOVENSKEJ
ASOCIÁCIE
KNIŽNÍC**

ROČNÍK 13

ČÍSLO 1

BRATISLAVA 2005

Bulletin Slovenskej asociácie knižníc

Ročník 13

Číslo 1/2005

Vydáva Slovenská asociácia knižníc (sekretariát: Centrum VTI SR, Nám. slobody 19, 812 23 Bratislava) ● Hlavný redaktor Ján Kurák ● Výkonná redaktorka Mária Mlynáriková (tel.: 02/43 42 05 97, e-mail: publik@tbb5.cvtisr.sk) ● Členky redakčnej rady: Jana Amrichová, Ľudmila Čelková, Eleonóra Janšová, Marta Sakalová, Valéria Závadská ● Vychádza 4x ročne ● Registračné číslo 2512/2001 ● ISSN 1335-7905 ● Tlač CVTI SR ● www.sakba.sk

OBSAH

<i>Olga Lauková</i> : Niekoľko aktuálnych zamyslení	3
---	---

ČLÁNKY

<i>Peter Sabov</i> : Príprava koncepcie národného programu komplexnej ochrany historických knižničných fondov na Slovensku	5
--	---

Zo života nečlenských knižníc

<i>Stanislav Prochotský</i> : Spišská knižnica	10
<i>Margita Šádeková</i> : Mestská knižnica v Brezne	14

INFORMÁCIE

<i>(dr)</i> : Zo zasadania správnej rady SAK	18
<i>(dr)</i> : Členská základňa v roku 2004	18
<i>Beáta Bellérová</i> : Seminár EBLIDA „Current EU matters relevant to libraries and archives“	19
<i>Gabriela Mikláňková</i> : Výročná konferencia združenia Pro Scientia	19
<i>Katarína Soukupová</i> : Literárna Senica Ladislava Novomeského 2004	21
Vznik siete EIC	22
<i>-jk-</i> : Zaujalo nás	22
<i>Jana Zlatošová</i> : Poďakovanie	24
<i>-jk-</i> : Lisabonská stratégia pre Slovensko	25

PÝTAME SA...

• PhDr. Helena Pangráčová	29
• doc. Ing. Jozef Lipták, CSc.	31

PREČÍTALI SME ZA VÁS

<i>Horst Neisser: Nové formy kultúrnej spolupráce v Európe</i>	33
<i>Małgorzata Kisilowska: Informačné procesy v kultúre zjednotenej Európy</i>	37
<i>Rose-Marie Losma: Mediatéka a mladi čitatelia</i>	42

JUBILANTI

<i>Mária Zacharová: Jubilantka Mária Kráľová</i>	45
<i>Na úsmevnú nôtu</i>	47

Niekoľko aktuálnych zamyslení

Zamyslenie prvé:

Pre knižničný systém je prioritným a koncepčným materiálom Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006 (UV č. 310/2001). Tu je deklarovaná knižničná politika ako súčasť štátnej informačnej politiky a štátnej kultúrnej politiky. Cieľom je informatizácia, internetizácia knižníc, zabezpečenie informačných zdrojov, knižnično-informačné služby znevýhodneným používateľom, programy záchrany, stabilizácie a konzervácie tradičných nosičov informácií, ochrana a sprístupňovanie knižničných fondov, vzdelávanie zamestnancov, výstavba a rekonštrukcia budov, informačná výchova a vzdelávanie detí a mládeže. Sú to úlohy, ktoré vystihujú požiadavky na kvalitné a úspešné fungovanie knižníc. Rok 2006 sa blíži, môžeme si tu dnes povedať, či sa urobilo a robí maximum pre naplnenie tohto poslania? Je nás dost', ktorí sme sa zviditeľnili svojou rozhodovacou právomocou, vlastnou prácou, príspevím k súčasnému postaveniu knižnice? Nepodľahnime trendu, že veci týkajúce sa knižníc sú nepriechodné, že nie je dostatočná vôľa a nedostatok „čohosi“. Zviditeľníme prácu profesijných združení, poradných orgánov MK SR, poslancov NR SR, VÚC, aby sme neskončili v hodnotení plnenia poslania knižníc v rámci novej Európy veľmi pozadu, čo i len za našimi susedmi!

Zamyslenie druhé:

Je spoločnosť – občan dostatočne informovaný, aký význam sa pripisuje informáciám, ich rýchlemu získaniu, šíreniu a práci s nimi? Ekonomický, vzdelanostný rozvoj, možnosti rýchlej komunikácie so svetom, rozširovanie foriem štúdia, permanentného a celoživotného vzdelávania, vytváranie informačných databáz pre podnikateľov, obchodníkov, študentov, zdravotníkov a pod., dostatočne v tomto procese zviditeľňujeme poslanie knižníc ako informačných centier? Sme pripravení vzdelávať knižničných pracovníkov, ktorí plnia funkciu mosta medzi žiadateľmi o informácie a informačnými zdrojmi? Zamyslíme sa a začneme konať.

Zamyslenie tretie:

Dostáva sa knižniciam dostatok možností uchádzať sa o granty? (Neviem, či môžem napísať z EÚ.) Kilá papiera, hory potvrdení, množstvo navrhnutých perfektných zámerov a cieľov. Ako majú konkurovať podnikateľským zámerom, výstavbe priemyselných parkov, získavaniu zahraničných investorov, výstavbe hotelov, s ktorými sú posudzované a vyhodnotené v spoločných komisiách. Bojujeme na cudzích ministerstvách so silnými podnikateľskými projektmi, kde knižnice pôsobia okrajovo. Tu sa mi natíska otázka, prečo sme viac nebojovali o svoj vlastný grantový program v kultúre (ako napríklad Portugalci, kam v začiatkoch smerovali všetky naše služobné cesty a hovorilo sa o kultúrnom zázraku v riešení požiadaviek kultúry).

Zamyslení by mohlo byť veľa, ale tentoraz ešte posledné:

Dokážeme o práci knižníc hovoriť ako o dôležitých článkoch vzdelania, výchovy, poskytovania informácií. Vieme sa výsledkami práce dostatočne prezentovať? Vieme dostatočne formulovať svoje požiadavky na rozhodujúcich miestach? Začnime hovoriť i o náročnosti práce knižnično-informačných pracovníkov tak, ako to z tejto funkcie vyplýva. Nech sú nám príkladom iné profesie, ako napríklad učitelia, zdravotníci, sociálni pracovníci. Ak to dokážeme, možno to všetko pôjde ľahšie.

PhDr. Olga Lauková, ŠVK Banská Bystrica

ČLÁNKY

Príprava koncepcie národného programu komplexnej ochrany historických knižničných fondov na Slovensku

Mgr. Peter Sabov, SNK v Martine

Na geograficky malom Slovensku sa do dnešných dní zachoval pozoruhodný počet rukopisov a tlačí z predchádzajúcich storočí. Považujeme za nevyhnutné, aby sme po vstupe našej krajiny do Európskej únie pristúpili k ochrane svojho kultúrneho dedičstva ako k jednej z najvyšších priorít a aby sa ich záchranou, odbornou ochranou a sprístupnením seriózne zaoberali okrem profesionálne zainteresovaných inštitúcií aj štátne orgány (parlament SR a vláda SR).

Krátky historický prehľad vývoja problematiky

Historické knižničné fondy (ďalej len HKF) sa ako problém objavili krátko po 2. svetovej vojne. V dôsledku perzekúcie intelektuálnych spoločenských skupín a následnej likvidácie ich majetku (medzi iným aj veľkého množstva vzácných rukopisov a tlačí) sa v rukách štátu sústredil obrovský potenciál vzácných materiálov, pričom evidentne absentovali odborníci.

Od počiatku sa prejavila absencia systematického prístupu k riešeniu nahromadených problémov, čo malo za následok nežiaduce úniky, straty, fyzické poškodenie vzácných historických dokumentov.

Dlho očakávané zmeny v spoločensko-politických pomeroch v 60. rokoch 20. storočia spôsobili pozorovateľný posun v oblasti výskumu HKF. Prejavilo sa to najmä v pokusoch ústredných knižníc vybudovať profesionálne pracoviská zamerané na túto problematiku a zmapovať výskyt HKF na území Slovenska. Zaznamenali sme aj pokusy zakomponovať do ťažiskových programov tiež hľadisko komplexnej ochrany národného kultúrneho dedičstva.

Tento smer sa zmysluplnejšie rozvinul až v 80. rokoch minulého storočia, konkrétne prijatím celoštátnej úlohy Výskum dejín knižnej kultúry a Program národnej retrospektívnej bibliografie. Proces vyvrcholil pasportizáciou (súpisom) historických knižničných fondov. Aj keď výsledky boli v podstate len orientačné, tvorili dobrý základ pre naštartovanie budúcich významných projektov.

Posledné desaťročie 20. storočia bolo poznamenané zásadnou zmenou spoločenských pomerov, politickej situácie, vlastníckych vzťahov, ale aj ďalším nahromadením problémov, prehĺbením nejednotnosti v metodike, neprehľadnosti, legislatívnej nedokonalosti a profesionálnej povrchnosti.

Až prijatie zákona č. 183/2000 Z. z. o knižniciach a jeho uvedenie do praxe (1. júl 2000) pripravilo v legislatívnej rovine pôdu aj pre naplnenie historickej úlohy – realizácie národného programu ochrany HKF na území SR.

Ideový projekt a stanovenie základných úloh národného programu komplexnej ochrany HKF musí nevyhnutne akceptovať medzinárodné normy v tejto oblasti. Úplne prirodzeným hľadiskom musí byť poznanie, že proces ochrany nie je len vo fyzickom aspekte ich zabezpečenia. V praxi to potvrdil aj dlhoročný výskum na pôde IFLA, ktorý priniesol rad závažných materiálov. Podľa spomínaných teórií sa ochrana HKF (ale aj knižničných fondov vôbec) javí ako presne sledovaný a zodpovedne plánovaný komplex ekonomických a riadiacich opatrení.

Pre dôslednú realizáciu komplexnej ochrany z toho vyplývajú nasledujúce úlohy:

- zmapovanie existencie a výskytu dokumentov (= pasportizácia HKF, resp. jej odborná aktualizácia, pričom je nevyhnutné pracovať s každým dokumentom priamo na mieste jeho výskytu, t. j. „de visu“);
- analýza ich kultúrnej a historickej hodnoty (v prípade potreby vypracovanie predbežných návrhov na vyhlásenie za historický knižničný fond alebo historický knižničný dokument – HKD);
- odborné posúdenie fyzického stavu (v prípade zlého stavu a nevhodného uloženia pripraviť návrhy na odstránenie nedostatkov);
- vybudovanie celoslovenskej siete konzervačných pracovísk (okrem SNA v Bratislave aj v Martine a Košiciach, resp. Prešove) a reštaurátorských dielní (okrem SNK v Martine, UK v Bratislave aj minimálne v každej štátnej vedeckej knižnici);
- evidenčné zabezpečenie (týka sa každej zistenej jednotky) a odborné spracovanie zbierok a jednotlivých dokumentov (týka sa dokumentov, ktoré korešpondujú so zneniami zákona č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, najmä v § 18, 19, 20 a 21);
- vytypovanie ohrozených zbierok a súborov dokumentov, ako aj obsahovo, umelecky a historicky významných jednotlivín na mikrofilmovanie a digitalizáciu;
- určenie presných pravidiel poskytovania a využívania informácií (budovanie moderne vybavených študovní, vyhotovovanie kópií na moderných nosičoch);
- vydávanie odborných a populárnych publikácií a edícií (sprievodcov, katalógov a ďalších informačných materiálov);
- vytvorenie špeciálneho finančného fondu na úrovni MK SR, ktorý by zabezpečoval nákup vzácných HKD a HKF (najmä slovacikálneho charakteru), ktoré sa často objavujú na knižnom trhu (antikvariáty, domáce i medzinárodné aukcie a pod.);
- pravidelné metodické pôsobenie štátnych inštitúcií na vlastníkov a správcov HKD a HKF na všetkých úrovniach vlastníctva, najmä v súkromnom sektore;
- príprava novej generácie odborných pracovníkov na prácu s HKF (nielen na Katedre knižničnej a informačnej vedy FiF UK, ale aj muzeológie, archívnictva, histórie, kulturoológie, religionistiky, etnológie).

Ako jednoznačná priorita sa javí ukončenie pasportizačného prieskumu. Základný výskum bol na území SR ukončený v roku 1987. Výstupom bol súpis historických knižníc a jednotlivín, ktorý slúži ako orientačný materiál pre potreby metodikov, bádateľov a ďalších pracovníkov v oblasti výskumu dejín knižnej kultúry.

V ďalšom období prebiehala aktualizácia celého procesu prevažne podľa finančných a personálnych možností. Nová organizačná štruktúra Slovenskej národnej knižnice v Martine vytvorila vo svojej koncepcii samostatný referát pasportizácie historických

knížničných fondov, čo v prípade prijatia účinnej a reálnej koncepcie umožnilo zabezpečiť adekvátne pasportizačné výsledky v relatívne krátkom časovom období. Prijatý elektronický formulár vyhovuje potrebám na ukladanie základných údajov o analyzovaných knižniciach (možnosť vyhľadávať údaje podľa lokality) a obsahuje najdôležitejšie údaje o historických knižniciach všetkých typov. Ide o pracovný formulár, ktorý je možné podľa potreby po ukončení aktualizácie prekonvertovať do iného typu formulára (plné zoznamy knižníc sú uchovávané v programe Word, Excel).

Finančné pokrytie tejto náročnej úlohy je založené najmä na pridelení prostriedkov na technické vybavenie participujúcich pracovísk, predovšetkým laptopov, ktoré sú pre prácu v teréne absolútne nevyhnutné.

Ešte v roku 2004 mal Referát pasportizácie zásadný problém s dopravou pracovníkov do lokalít, kde boli uložené HKF. Tento problém vyriešila koncom roka vláda SR, ktorá na priamy zásah predsedu vlády pridelila pracovisku na účely pasportizácie špeciálne ambulantné vozidlo, ktoré je vybavené najpotrebnejším materiálom a je schopné a kompetentné zabezpečiť operatívne zásahy v prípade potreby priamo na mieste uloženia fondov.

Ďalším dôležitým momentom je analýza historickej hodnoty zbierok a jednotlivín zmapovaných na základe pasportizácie. Tento výskumný moment je mimoriadne závažný pri príprave predbežných návrhov na vyhlásenie za historický knižničný fond alebo historický knižničný dokument. Tento proces bol naštartovaný v intenciách zákona č. 183/200 Z. z. o knižniciach (časť Knižničný systém § 6 odst. 1 písm. i-l, časť Historický knižničný dokument, Historický knižničný fond § 18 odst. 1, 2 písm. a, b, odst. 3-8, § 19 odst. 1-2). Všetky jeho výsledky sa budú realizovať na základe vedeckého a odborného výskumu a budú zásadným prínosom v oblasti dejín slovenského písomníctva a knižnej kultúry.

Nemenej dôležitým krokom národného programu musí byť proces fyzickej ochrany dokumentov a odbornej analýzy stavu uloženia a podmienok uloženia HKF. Okrem zákonom stanovenej povinnosti Slovenskej národnej knižnice vstupuje do procesu ochrany podľa tohto zákona aj vlastník alebo správca HKF (časť Historický knižničný dokument, Historický knižničný fond § 20 odst. 1 písm. a-b, odst. 2 písm. c-g).

Slovenská národná knižnica poskytuje každému vlastníkovi alebo správcovi HKF metodický materiál, ktorý mu umožní základnú orientáciu v procese preventívnej fyzickej ochrany staršieho tlačeneho a rukopisného materiálu a oboznámi ho so zásadami uloženia dokumentov a zbierok. Reálne naplnenie tejto úlohy nie je mysliteľné bez prípravy projektov a vybudovania celoslovenskej siete konzervačných a reštaurátorských pracovísk, ktoré v budúcnosti budú schopné zabezpečiť paralizovanie degradačného procesu HKF. Očakávané výsledky by mali priniesť reálny obraz o výskyte a stave HKD a HKF na území SR.

Jedným z ťažiskových momentov ochrany je vybudovanie minimálne základnej evidencie v každej knižnici a každého dokumentu (tento moment nie je v slovenských podmienkach dôsledne akceptovaný – slovenské knižnice, archívy a múzeá spravujú obrovské množstvo dokumentov bez akejkoľvek evidencie). Pre inventarizačné, revízie či informačné potreby je dôležité uchovávať aspoň tieto údaje: autor, názov, miesto a rok vydania, vydavateľ alebo tlačiar, počet strán, údaje o predchádzajúcich vlastníkoch (v poznámke) a signatúra, resp. prírastkové číslo.

Mikrofilmovanie a digitalizácia sa v súčasnosti presadzujú ako moderné procesy s

cieľom preniesť informáciu z pôvodných (z nosičov vyrobených na báze papiera) na nové formy médií. Najdôležitejšiu úlohu spĺňajú najmä v oblasti sprístupňovania, pretože umožňujú využívať požadovanú informáciu a zároveň chránia originálny dokument. Pre trvalé uchovávanie nie sú najvýhodnejšie. Mikrofilm sa častým používaním poškodzuje a z CD sa po uplynutí istého časového obdobia môžu strácať informácie (neustálym zlepšovaním technológií sa môžu tieto nedostatky viditeľne eliminovať).

V procese vytypovania HKD a HKF určených na mikrofilmovanie a digitalizáciu možno zohľadniť viacero stanovísk:

- a) najvzácnejšie dokumenty (rukopisy, prvotlače, tlače 16. storočia),
- b) najohrozenejšie dokumenty (také, ktorých záchrana bude mimoriadne nákladná, ba dokonca nemožná),
- c) iné hľadiská (po dohode s inštitúciami zainteresovanými na riešení národného programu).

Súčasťou národného programu musí byť nevyhnutne Projekt mikrofilmovania a digitalizácie historických knižničných dokumentov a fondov (takéto projekty už boli v minulosti na pôde SNK pripravované a budú tvoriť pril. č. 5 tohto projektu).

V Slovenskej republike nie je jednotný systém v poskytovaní informácií z HKD a HKF používateľom. Každá inštitúcia disponuje vlastným výpožičným programom a bádateľským režimom. SNK sa v súčasnosti pokúša vypracovať vzorový výpožičný poriadok pre tento typ dokumentov. Jednou z najdôležitejších úloh je využívať informácie v oblasti HKD a HKF, ako aj zjednotiť a prijať také pravidlá, ktoré by umožnili v čo najširšej miere využívať obsahový potenciál starých vzácných dokumentov pri absolútnom vylúčení ich poškodenia alebo straty.

V rámci pripravovaného projektu je nevyhnutné vybudovať a zabezpečiť:

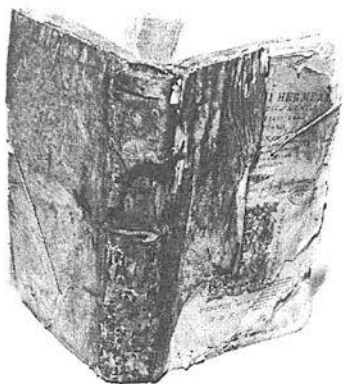
- študovne HKD a HKF (najmä v tých inštitúciách, ktoré majú v náplni ochranu týchto dokumentov a sú ich vlastníkami alebo správcami),
- príslušnú techniku na vyhotovovanie používateľských kópií,
- používanie ochranných obalov a puzdier pri manipulácii a transporte HKD a HKF (MVS, MMVS, presuny, sťahovanie a iné).

Jednou z ťažiskových úloh v procese komplexnej ochrany HKD a HKF musí byť istá forma propagácie najvzácnejšej súčasti národného kultúrneho dedičstva medzi obyvateľstvom SR. Je potrebné oboznámiť verejnosť nielen s jej vývojom, hodnotou a významom, ale aj súčasným neutešeným stavom a nevyhnutnosťou odstrániť tieto po desaťročia nahromadené deformácie. Podobné informácie sa verejnosti dostávajú len ojedinele a medializácia tejto problematiky je oveľa skromnejšia ako v iných krajinách.

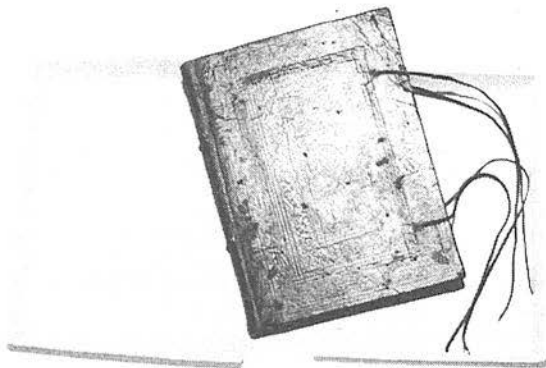
Svetlou výnimkou sú odborné a populárno-odborné publikácie, ich periodické vydávanie však často naráža na mimoriadne silné prekážky (financie, nedocenenie a pod.). V tejto súvislosti dávame odbornej i laickej verejnosti prvé dva zväzky Sprievodu po historických knižniciach na Slovensku, ktorá prináša pohľad na vzácne knižnice, ktoré boli v minulých rokoch vyhlásené za historické knižničné fondy. Dosiahli tým štatút kultúrnych pamiatok.

Neodmysliteľnú súčasť celej koncepcie komplexnej ochrany tvorí aj preventívne

vyriešenie problematiky ochrany vzácnych súčastí kultúrneho dedičstva počas krízových situácií (živelnej pohromy, vojnového stavu a pod.), resp. príprava takých opatrení, ktoré by možnosti ohrozenia zbierok minimalizovali.

Poškodená historická tlač ako dôsledok dlhodobu nevhodného uloženia a manipulácie

Zreštaurovaný dokument po náročnom konzervátorskom a reštaurátorskom zásahu

Na základe medzinárodných i vlastných skúseností, ako aj získaných informácií do budúcnosti navrhujeme:

- zabezpečiť analýzu súčasnej situácie v oblasti pripravenosti štátom riadených inštitúcií na krízové situácie (bezpečnosť uloženia zbierok, bezpečnosť objektov, pripravenosť pracovníkov);
- v spolupráci všetkých významných inštitúcií vytvoriť Národné krízové centrum na prevenciu a odstraňovanie následkov krízových situácií, zložené z odborníkov na oblasť legislatívy, reštaurovania a konzervovania dokumentov;

- pripraviť Národný krízový plán aplikovateľný na všetky typy inštitúcií a zbierok;
- vytvoriť finančný fond na vybudovanie technológií masovej konzervácie dokumentov, technológie masového zamrazovania dokumentov vyrobených na báze papiera;
- vytvorenie stálej finančnej rezervy, ktorá by bola určená na zvládnutie veľkých krízových situácií.

Stav v rezorte kultúry neumožňuje zabezpečiť obrovské množstvo úloh zo štátnych rozpočtových prostriedkov. Ukazuje sa ako nevyhnutné oboznámiť s celou problematikou existujúce nadácie a finančné spoločnosti, ktoré do takýchto projektov vstupujú a finančne prispievajú na ich pokrytie.

S realizáciou projektu národného programu komplexnej ochrany HKDaF je nevyhnutné začať čo najskôr, pretože v úzkej súvislosti s ním prebiehajú v Európe a vo svete viaceré významné medzinárodné projekty. Za všetky spomeňme aspoň Pamäť sveta. Slovensko najmä zásluhou SNK v Martine, Slovenského národného archívu v Bratislave, Slovenského národného múzea v Bratislave a ďalších inštitúcií tieto aktivity podporuje a zvládnutím a prijatím pripravovaného materiálu si otvorí cestu k realizácii vlastnej digitálnej edície – Pamäť Slovenska.

Zo života nečlenských knižníc

Redakcia Bulletinu SAK sa rozhodla na svojich stránkach vytvoriť priestor, kde by sa mohli prezentovať aj nečlenské knižnice SAK a aby svojimi skúsenosťami, aktivitami či problémami a ich riešením dotvorili obraz života slovenských knižníc a zanietých ľudí, ktorí v nich pracujú. Sme presvedčení, že to bude v prospech knihovníckej obce, a zároveň kdesi v kútiku duše dúfame, že práve tým knižniciam, ktoré nie sú členmi SAK, prípadne ani nevedia, že tento bulletin existuje, sa pomocou neho rozšíri ich pohľad na problematiku slovenských knižníc a knihovníctva.

V tomto čísle bulletinu píšú o sebe Spišská knižnica zo Spišskej Novej Vsi a Mestská knižnica v Brezne.

Spišská knižnica

PaedDr. Stanislav Prochotský, riaditeľ

Úvod

Komplexný rozvoj osobnosti občanov, zvýšenie ich kvality života, kultúry a uplatniteľnosť na trhu práce sú bezprostredne zviazané s poskytovaním kvalitných informačných bibliografických a kultúrno-vzdelávacích služieb prostredníctvom siete verejných knižníc. K nosným inštitucionálnym prvkom siete knižníc Košického samosprávneho kraja patrí aj regionálna knižnica v Spišskej Novej Vsi.

Existujúca východisková situácia v súčasnosti je taká, že knižnica je umiestnená v dvoch budovách. Jedna budova (Letná ul. č. 28), postavená v roku 1904, je vo vlastníctve KSK. Druhá budova, s detskou a mládežníckou knižnicou (Zimná ul. č. 58), je

v dôsledku reštitúcie vo finančne veľmi nevýhodnom podnájme, a preto je tieto priestory potrebné uvoľniť. Premiestnenie si vyžiada rekonštrukciu objektu knižnice na Letnej č. 28 (vo vlastníctve KSK) a vytvorenie v ňom náhradných priestorov pre mládež i detských čitateľov. Technický (stavebný) stav budovy, v ktorej je regionálna knižnica umiestnená, je nevyhovujúci. Ekonomická analýza ukázala, že kvôli kráteniu verejných zdrojov, potrebných na udržanie chodu knižnice, ako aj celkový rast nákladov na energie knižnici hrozí, že nebude schopná v jestvujúcich priestoroch zabezpečovať v požadovanej kvalite poskytovanie služieb, v potrebnom objeme obnovovať svoje knižničné služby a poskytovať čitateľskej verejnosti v očakávanej kvalite bibliografické a informačné služby. Táto skutočnosť sa odzrkadlila v poklese návštevnosti knižnice, nákupe literatúry a časopisov, obnove technického vybavenia a pod. Uvedomujúc si tento východiskový stav, na podnet predsedu KSK p. RNDr. Rudolfa Bauera a vedúceho odboru kultúry Úradu KSK p. Františka Balúna a riaditeľa Spišskej knižnice Úrad KSK v roku 2003 zabezpečil vypracovanie vykonávacieho stavebného investičného projektu s cieľom eliminovať už identifikované problémy.

Kroky

Investičný projekt „Spišská knižnica“, ktorý má charakter rekonštrukcie a čiastočnej obnovy, má zabezpečiť občanom a komunite obývajúcej Stredný Spiš a mesto Spišská Nová Ves moderný informačný a kultúrny stánok, umožňujúci poskytovať knižničné, vzdelávacie a informačné služby v zmysle výziev a požiadaviek 21. storočia najmä v oblasti e-learningu a e-governmentu. Zároveň sa vytvárajú podmienky na kľúčové priority a hodnoty EÚ, akými sú rozvoj celoživotného vzdelávania, zachovanie kultúrneho dedičstva a rozvoj informačnej a na poznatkoch založenej a fungujúcej spoločnosti.

Vedenie knižnice vypracovalo koncepciu rozvoja knižničných informačných systémov v Spišskej knižnici, ktorá definuje východiská a smery v oblasti uplatňovania informačných systémov a ich využívania zo strany verejnosti. Rekonštrukcia je nevyhnutná na zabezpečenie poskytovania klasických knižničných služieb a na rozšírenie sortimentu služieb – vytvorenie priestorov pre čítareň a umožnenie prístupu väčšej časti čitateľov na internet. Stavebná časť projektu rieši najmä:

- opravu strechy a strešnej konštrukcie s cieľom získať nevyhnutné náhradné priestory na umiestnenie oddelenia pre deti a mládež, čítareň a priestory na umiestnenie multimediálnej IT študovne (ako náhrada priestorov po reštitúcii budovy na Zimnej ul.);
- bezbariérový prístup pre imobilných občanov – návštevníkov knižnice;
- opravu fasády, okien, podláh (budova sa nachádza v centre mesta Spišská Nová Ves, ktoré je významným kultúrno-historickým centrom a strediskom cestovného ruchu – v známom Národnom parku Slovenský raj);
- modernizáciu energeticky úsporného vykurovacieho systému (náhrada elektrických akumuláčnych pecí), rekonštrukciu elektrickej siete, osvetlenia a inštaláciu štruktúrovanej kabeláže;
- rekonštrukciu sociálnych zariadení;
- vybudovanie multimedálnej IT študovne pre e-learning vrátane PIAP (Public Internet Access Points – miesta/stanice verejného prístupu k internetu);

- rekonštrukciu a dokúpenie nevyhnutného počtu knižničných regálov a knižničného nábytku.

Prostriedky Európskeho fondu regionálneho rozvoja sa využijú s cieľom zlepšiť podmienky pre čitateľov všetkých vekových kategórií. Pôjde o vytvorenie priateľského moderného knižničného prostredia so zameraním sa najmä na:

- nevyhnutné zlepšenie technického stavu knižničnej infraštruktúry a zníženie energetickej náročnosti Spišskej knižnice;
- skvalitnenie poskytovaných služieb pre knižničné a informačné vzdelávacie systémy určené širokému okruhu čitateľov a návštevníkov knižnice;
- na vytvorenie podmienok na komunitnú prácu s rôznymi sociálnymi skupinami.

Projektom deklarované aktivity budú zamerané na:

- vytvorenie bezbariérového prístupu pre hendikepovaných (imobilných) občanov;
- výstavbu chýbajúcich priestorov pre detských čitateľov, ktoré majú slúžiť ako náhrada za stratené priestory kvôli vysokému nájmu a vysokým prevádzkovým nákladom na budovu na Zimnej ulici;
- vytvorenie čítárne s kvalitnými svetelno-technickými podmienkami a priateľskou atmosférou, zriadenie multimediálnej študovne pre e-learning vrátane PIAP;
- vytvorenie požadovaného sociálneho zázemia knižnice;
- inštaláciu modernej vykurovacej a svetelnotechnickej sústavy;
- rekonštrukciu knižničného regálového a priestorového informačného systému vrátane inštalácie kamerového systému na zvýšenie bezpečnosti knižničného fondu;
- na celkovú opravu fasády objektu, okien, elektrickej siete (objekt sa nachádza v historicky vzácnjej pamiatkovej zóne v meste Spišská Nová Ves).

Rekonštrukcia a obnova Spišskej knižnice prispeje v krátkodobom horizonte k udržaniu a skvalitneniu knižničných, informačných a digitálnych služieb poskytovaných širokému okruhu čitateľov – návštevníkov knižnice. Významným spôsobom prispeje k zníženiu prevádzkových nákladov – energetických, telekomunikačných a udržiavacích. Taktó ušetrené finančné prostriedky sa využijú najmä na rozšírenie a skvalitnenie knižničného fondu a rozšírenie portfólia a kvality poskytovaných knižničných služieb najmä v oblasti informačných a digitálnych služieb, ktoré sa budú rozvíjať. Realizáciou projektu sa vytvoria systémové podmienky na to, aby knižničné služby boli široko prístupné aj hendikepovaným a sociálne marginalizovaným skupinám obyvateľov regiónu. V strednodobom horizonte skvalitnenie a rozšírenie poskytovaných služieb prostredníctvom zriadenej multimediálnej IT študovne prispeje k formovaniu vzdelanej, informačnej spoločnosti v regióne a tým nepriamo k znižovaniu nezamestnanosti v regióne. Vytvoria sa lepšie podmienky na zvyšovanie vzdelanostnej úrovne obyvateľov a ich lepšie uplatnenie na trhu práce. Projekt pozitívne prispeje k zvýšeniu podielu takých občanov regiónu Stredný Spiš, ktorí budú schopní aktívne využívať moderné informačné a multimediálne technológie pri ich celoživotnom vzdelávaní a kultúrnom raste. V konečnom dôsledku projekt prispeje k súdržnej spoločnosti s ekonomikou založenou na poznatkoch.

Jedným z hlavných cieľov regionálneho rozvoja podľa zákona č. 503/2001 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja je zabezpečiť „trvalo udržateľný hospodársky a sociálny

rozvoj regiónov". Prostriedkom na dosiahnutie tohto cieľa je podpora polycentrických miest s rozvojom, ktoré majú potenciál stať sa rozvojovým centrom (rastovým pólom) v rámci regiónu. Medzi takého mestá patrí aj mesto Spišská Nová Ves.

Sprístupnením a priblížením celoživotného vzdelávania a zvyšovaním informovanosti občanov sa vytvárajú podmienky na zvýšenie konkurencieschopnosti regiónu a vytváranie ekonomiky založenej na poznatkoch. Investície vložené do rozvoja ľudských zdrojov sa znásobia v každej oblasti hospodárskeho rozvoja regiónu a v tvorbe pridanej hodnoty a kvalite života.

Cieľom nášho projektu je zlepšiť podmienky na komplexný rozvoj obyvateľov prostredníctvom rekonštrukčných a modernizačných prác vykonaných na kultúrnom, vzdelávacom a informačnom zariadení, ktoré má prioritné postavenie v regióne Stredný Spiš. Realizáciou projektu sa zároveň prispieje k napĺňaniu špecifického cieľa č. 3 v rámci operačného programu Základná infraštruktúra, ktorý je zameraný na zlepšenie a rozvoj občianskej infraštruktúry a informačnej spoločnosti ako dôležitých faktorov ekonomického rozvoja regiónu.

Realizáciou projektu sa zvýši kvalita a rozšíri portfólio poskytovaných služieb v Spišskej knižnici v Spišskej Novej Vsi, so zameraním na e-learning a e-government, čo bude znamenať prínos pre vyrovnávanie regionálnych rozdielov. Vytvoria sa podmienky na rozvoj kultúrnej infraštruktúry a zabezpečenie chýbajúcich služieb na úrovni, ktorá bude porovnateľná so štandardom EÚ.

Realizácia spomínaného projektu rekonštrukcie kultúrneho a vzdelávacieho zariadenia v Spišskej Novej Vsi vytvorí rámec pre synergický efekt, ktorý sa dosiahne zvýšením kvality poskytovaných služieb.

Projekt je navrhnutý v sociálnom kontexte a koneční používatelia podpory budú mať rovnoprávny prístup k službám a dosiahnutiu trvalých výhod. Po realizácii projektu nebude rozdielne postavenie občanov ani potreby rôznych skupín, pretože projekt sa týka všetkých občanov, ktorí budú využívať knižničné a informačné služby.

Informačná hodnota Spišskej knižnice spočíva v jej schopnosti poskytnúť používateľom prístup k informačným zdrojom, a to ako vlastným, tak i cudzím. Z hľadiska východiska informatizácie má Spišská knižnica ambíciu stať sa informačným centrom pre širokú verejnosť, pretože sa v nej dlhodobo uchovávajú a koncepcne budujú knižničné fondy vo forme informačných zdrojov. Z pohľadu jej blízkej orientácie informatizácia bude nosným prvkom jej ďalšieho rozvoja. Okrem iného ako verejne prístupné internetové pracovisko umožní slobodný a lacný prístup všetkým demografickým skupinám k informáciám vrátane informácií poskytovaných v súlade so zákonom č. 211/2000 o slobodnom prístupe k informáciám. Z hľadiska súčasnej ekonomickej situácie regiónu bude knižnica ešte dlho nahrádzať domáce pracovné stanice výpočtovej techniky pre ekonomicke slabšiu časť obyvateľstva. Toto si bude vyžadovať zabezpečenie moderných technológií a pripravenosť knižničného personálu.

Záver

Projekty verejných knižníc, medzi ktoré patrí i Spišská knižnica, hrajú dôležitú úlohu pri formovaní vzdelanej informačnej spoločnosti. Podpora čítania a zvyšovanie povedomia o tlačenej literatúre ostáva rozhodujúcim cieľom: potenciál IST (technológie

informačnej spoločnosti – ďalej len IST) a WWW sa v konečnom dôsledku môžu pozitívne využiť. Toto je veľmi dôležité u detí, kde je k dispozícii mnoho podnetov k súťaživosti, kde bohatstvo a škála toho, čo je k dispozícii v tlačenej podobe pri online zdrojoch, ešte stále chýba. V tých častiach strednej Európy, v ktorých ešte prebieha ekonomická transformácia, je zabezpečenie prijateľného prístupu k čítaniu v jej pôvodnej forme stále životne dôležité...

Projekt verejnej knižnice v Spišskej Novej Vsi ako prístupovej stanice je otvorený pre každého, kto potrebuje informácie, aby vyriešil svoje životné problémy. Obranou a podporou demokratickej účasti verejná knižnica vychádza v ústrety najmä skupinám so špeciálnymi potrebami a názormi. Projekt poskytne jedinečnú prednosť: je to dostupné informačné a kultúrne stredisko s príjemnými ľuďmi, ktorí v spolupráci s múzeami a archívmi na Spiši môžu napríklad sprístupňovať kultúrne dedičstvo.

Projekt je v súlade so zákonom č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, Stratégiou rozvoja knihovníctva do roku 2006 (uznesenie vlády SR č. 3118/2001) a ďalšími potrebami.

Celkové náklady na projekt sú 18 mil. Sk. Projekt bol odovzdaný v marci 2004 na posúdenie Ministerstvu výstavby a regionálneho rozvoja. V januári 2005 bol schválený a rekonštrukcia Spišskej knižnice sa začala.

Mestská knižnica v Brezne

Margita Šádeková, vedúca knižnice

História knihovníctva na Slovensku je pomerne bohatá. Knižnice v minulých storočiach slúžili vládnucim triedam a len od čias národného obrodzenia možno datovať určité príznaky ich demokratizácie, keď slovenskí národovci v programe slovenského národného hnutia 19. storočia presadzovali aj budovanie knižníc na Slovensku pre ľud a jeho duchovné a hmotné povznesenie.

Dňa 22. júla 1919 sa podarilo predstaviteľom revolučného robotníctva v Národnom zhromaždení presadiť schválenie návrhu zákona o verejných knižniciach č. 430/1919 Zb.

Podľa vládneho nariadenia z 9. júna 1921 č. 212/21 Zb. umožňoval zákon obciam prevziať do obecnej knižnice spolkové a súkromné knižnice.

Dňa 4. septembra 1921 výbor Matice slovenskej v Brezne rozhodol zriadiť v Brezne verejnú knižnicu a čítareň, zdarma prístupnú obyvateľstvu mesta Brezna. Tieto znamenité ustanovizne mali a majú za cieľ vychovávať v nás Slovákoch, rozdrobených výchovou a životnými okolnosťami starého režimu, cit' pospolitosti a úprimného bratstva, lebo dávajú možnosť ďalej sa vzdelávať každej jednotke národa a túto veľku vec sa usilovali riešiť spojením knižníc, ktoré už v meste boli. Výbor prípisom požiadal všetky miestne spolky, aby svoje knižnice zverili odboru Matice slovenskej, aby sa tak stali prístupné celej verejnosti, nielen členom toho-ktorého spolku. Snaha sa stretla s porozumením iba u Meštiackeho spolku, ktorý dal svoju knižnicu (69 ks) odboru k dispozícii. Knižnici neskôr daroval 90 ks kníh člen D. Kulišek, 87 ks predseda K. Rapoš a pod vedením knihovníčky sa usilovne dopĺňal jej fond tak, že v roku 1925 mala 528 zväzkov cenných kníh.

Knižnička absolvovala kurz pre knihovníkov, zaviedla katalogizovanie a spracova-

nie knižnice na spôsob moderných verejných knižníc. Tak bol položený základ dnešnej Mestskej verejnej knižnice a čítárne. Čitateľov a kníh stále pribúdalo a tým narastal i záujem o literatúru a verejný život.

Spočiatku sa knihy vymieňali raz týždenne, neskôr dva razy. Čítareň vybavená politickými, odbornými a literárno-umeleckými časopismi bývala otvorená spočiatku len v sobotu a v nedeľu, potom denne.

Dňa 11. marca 1926 táto verejná knižnica aj s čítarňou prešla pod mestskú správu, jej knihovník sa stal mestským knihovníkom. O zveľaďovanie knižnice sa staralo mesto, vlastne jeho knižničná rada, a zákonom ustanoveným ročným príspevkom prispievalo na jej zveľaďovanie. Verejná čítareň bola otvorená denne od piatej do ôsmej hodiny večer. Knihy sa požičiavali dvakrát denne.

Od roku 1953 až do roku 1960 sa stala táto verejná knižnica okresnou, pretože Brezno bolo v tom čase okresným mestom. Počet zväzkov stúpol na 11 758 a čitateľov bolo v roku 1960 zaregistrovaných už 1 130. Rada Mestského národného výboru v Brezne vydala 11. júla 1960 zriaďovaciu listinu, čím vzniká Mestská ľudová knižnica, ktorá je samostatnou príspevkovou organizáciou a hospodári podľa vlastného rozpočtu. Knižnica bola dobre umiestnená v centre na námestí, čo prispievalo k jej návštevnosti, a tým aj pribúdalo čitateľov.

Budova Mestskej knižnice v Brezne

V septembri 1978 sa knižnica presťahovala do nových priestorov na Rázusovej ulici, kde sídli dodnes. V posledných rokoch už viackrát hrozilo, že bude presťahovaná do iných, ešte menej vyhovujúcich priestorov, pričom už teraz sú priestory knižnice v tejto budove veľmi stiesnené. Spolu s knižnicou sa v budove na prízemí nachádzal klub SZM a klub dôchodcov. V roku 1986 sa klub SZM presťahoval, čím sme získali priestor na rozšírenie knižnice. Do uvoľnených priestorov bol presťahovaný úsek pre deti a mládež a uvoľnenú miestnosť po úseku pre deti a mládež sme mohli využiť na vytvorenie už aj tak veľmi chýbajúcej čítárne (aj keď to nie je čítareň, ako by sme si

predstavovali, ale aspoň si ľudia majú kde prečítať dennú tlač). Môžeme povedať, že táto „naša miničitáreň“ je plne obsadená od rána až do záverečnej.

V tom istom roku (1987) sme otvorili dve pobočky, aby aj ľudia z odľahlejších častí mesta mali možnosť vypožičiavať si knihy. Bola to pobočka v časti Zadné Halny, kde sa knižný fond vymieňal raz za štvrtrok. Pracovala tu dobrovoľná knihovníčka. Čitateľov tvorili hlavne starší ľudia a deti, ktoré nechodili do školy v meste. Ďalej to bola pobočka na sídlisku Fraňa Kráľa, kde bol stály knižný fond (okolo 10 000 zväzkov kníh), ktorá sa v roku 1998 musela presťahovať do iných priestorov – prenajatých. Keďže nájom za priestory stále narastal, chýbali nám finančné prostriedky na dopĺňanie knižného fondu, čo sa odrzkadľovalo na návštevnosti knižnice, preto sme sa ju rozhodli zrušiť. Stalo sa tak 30. júna 2000. Ešte predtým, v roku 1996, sme zrušili aj pobočku v časti Zadné Halny.

Medzitým sme otvorili ešte jednu pobočku, a to v ZŠ na Mazorníku. Výhodou pre nás bolo to, že sama škola prišla s týmto návrhom zriadiť knižnicu v jej priestoroch. Ona dala priestor, zariadenie a my knižný fond a pracovníčku, ktorá pracuje na polovičný úväzok. Táto knižnica je otvorená len cez školský rok. Aj keď sa spočiatku vyskytovali nejaké problémy kvôli tomu, že žiaci mávali vyučovacie hodiny v jazykovej učebni, ktorá sa nachádza v jednej miestnosti s knižnicou a je oddelená len regálom, teraz môžeme povedať, že sme to už nejako vzájomne zvládli.

Od roku 1989 sme integrovaní s Mestským kultúrnym strediskom. Neskôr k nám pribudol aj Mestský dom kultúry a v roku 2003 aj klub dôchodcov. Spolu sme sa stali príspevkovou organizáciou MsÚ, máme spoločného riaditeľa a ekonomický úsek. Príspevok dostávame globálne a ten sa používa na to, čo je viac súrne. To znamená, že sú obdobia, keď nemôžeme do knižnice zakúpiť ani jedinú knihu, a čím ďalej, tým je to horšie. Nové knihy, ktoré dostávame za posledné roky do knižnice, pochádzajú prevažne od čitateľov ako dar alebo sú náhradou za stratené knihy. V predchádzajúcich rokoch sa občas našiel aj nejaký ten sponzor, ale zistili sme, že podnikatelia o knižnicu záujem nemajú, pokiaľ nepotrebujú nejakú knihu. Koncom minulého roka nám dost' pomohla dotácia z Ministerstva kultúry SR vo výške 50 000,- Sk na nákup náučnej literatúry. Od ministerstva sme tento rok dostali ešte jednu dotáciu, a to na informatizáciu mestskej knižnice vo výške 60 000,- Sk. Bolo to po prvýkrát, čo sme od niekoho dostali také veľké peniaze. Za finančné prostriedky určené na informatizáciu sme kúpili dva nové počítače s príslušenstvom. Od roku 1998, keď bol pre knižnicu zakúpený prvý (nový) počítač, vlastní naša knižnica pre svoje bežné použitie 5 počítačov, ktoré nám darovalo v roku 2000 partnerské mesto Paríž-Meudon. Tieto počítače sú však nevykonné a zastarané.

Knižnicu navštevujú nielen obyvatelia Brezna, ale aj obyvatelia celého okresu Brezno (65 000 obyvateľov), ako aj študenti prichádzajúci študovať do Brezna z celého Slovenska. Dobudovať elektronizáciu knižnice je veľmi ťažké za takýchto podmienok, ako máme. Nie sú peniaze na nič. Chceli by sme ešte jeden počítač s pripojením na internet, ktorý by bol k dispozícii čitateľom, pretože ten, ktorý vlastníme, sa nachádza na úseku katalogizácie a spracovania fondov. Používa ho pracovníčka spomínaného úseku pri každodennej práci, takže čitatelia k nemu prístup nemajú.

Využíva sa a uľahčuje nám prácu s poskytovaním kníh zabezpečovaných prostredníctvom medziknižničnej výpožičnej služby a pri objednávaní rešerši.

Tým, že by sa sprístupnil jeden počítač s pripojením na internet len čitateľom, aspoň čiastočne by sme prostredníctvom neho dopomohli ľuďom k najnovším informáciám, hlavne študentom a žiakom, ktorí inú možnosť nemajú. Už aj na základných školách sa vyžaduje od detí vypracovanie referátov na témy, ktoré sa v literatúre nášho fondu nenachádzajú. Napriek tomu sa však nájde veľa ľudí, ktorí si pochvaľujú v knižnici dobrý výber literatúry. Náš fond obsahuje 62 014 zväzkov, z toho je 22 872 zväzkov náučná a odborná literatúra. Možno nám chýba ešte nejaký ten odborný časopis, ale odoberáme 36 titulov, a to je nie zas tak málo. Samozrejme, že každý hľadá niečo iné, všetko nemôže vlastniť nijaká knižnica.

Najprv musíme dokončiť dobudovanie automatizovaného výpožičného systému, ktorý sme začali v roku 1998 retrokatalogizáciou kníh. Ako prvý úsek s automatizovaným výpožičným systémom sa mohol spustiť úsek pre deti a mládež, a to v januári 2001. O rok neskôr to bol úsek beletrie pre dospelých. V tomto období sa pracuje na retrokatalogizácii na poslednom úseku knižnice – na úseku náučnej literatúry. Ešte nám ostáva pobočka v ZŠ, ale tu sú už knihy prakticky spracované, počítač zakúpený. Teraz bude len otázkou času (a hlavne správneho času), kedy sa to všetko sprevádzkuje. V súčasnosti máme v knižnici sedem odborných pracovníkov.

Je veľa vecí, ktoré by sme chceli ešte dosiahnuť v prospech používateľov knižnice, ale aj iných. Veď knižnice sa menia. Stávajú sa z nich otvorené inštitúcie, kde sa ročne poskytuje množstvo výpožičiek a informácií rôzneho druhu a podieľajú sa na výchove a vzdelávaní obyvateľstva. Tak veľmi nám okrem už spomínaného nedostatku nových kníh chýbajú aj priestory! Budova je veľká, ale v dosť zlom stave. Nutne by bolo treba urobiť rekonštrukciu okien, elektrického vedenia ap. Je tu aj veľký nevyužitý pôjd a pivnica. Vedeli by sme si tu predstaviť krásnu čítareň, pretože v súčasných priestoroch je nevyhovujúca. Takisto nám chýba hudobné oddelenie. Robili by sme viac akcií pre našich malých čitateľov, ale opäť nám chýbajú priestory. Je veľký záujem zo strany škôl o podujatia rôzneho druhu, ale všetky sa konajú len v priestoroch úseku pre deti a mládež, a to počas výpožičných hodín. Ten istý problém je aj so študentmi. Keď prídu do knižnice na informatickú prípravu, sú vyrušovaní ostatnými čitateľmi a zas naopak. Plánov a potrieb by bolo veľa. Všetko je však otázka peňazí a tie nie sú. Možno raz...

INFORMÁCIE

Zo zasadania správnej rady SAK

Prvé tohtoročné zasadanie správnej rady Slovenskej asociácie knižníc sa konalo v Senici 1. februára 2005.

Zasadanie bolo zamerané najmä na prípravu plánu práce a rozpočtu na rok 2005.

V návrhu plánu práce sú naplánované už tradičné podujatia, ako je Týždeň slovenských knižníc (TSK), seminár akademických knižníc, účasť na medzinárodnej konferencii INFORUM a medzinárodnom knižnom veľtrhu Bibliotéka. Okrem týchto podujatí sa správna rada rozhodla, že zopakuje vlnajší seminár, ktorý bol zameraný na problematiku projektu KIS3G. Správna rada na základe rôznych podnetov a signálov zo strany verejných knižníc považuje za potrebné stretnúť sa s predstaviteľmi verejných knižníc a podrobnejšie sa venovať ich problémom.

Významná časť rokovania bola venovaná organizačnému zabezpečeniu 6. ročníka TSK, ktorý sa uskutoční v dňoch od 18. apríla 2005 do 24. apríla 2005. Ústredným mottom TSK je Knižnice – multifunkčné vzdelávacie a kultúrne centrá. Oficiálne otvorenie TSK bude 13. apríla 2005 v Univerzitnej knižnici v Bratislave. Pozornosť verejnosti i médií by mala byť zameraná denne na jedno-dve „top“ podujatia; TSK ukončí odborné kolokvium s vydavateľmi v Slovenskej národnej knižnici v Martine. K propagácii podujatí uskutočnených v rámci TSK a k zviditeľňovaniu knižníc určite prispeje aj akcia na portáli Infolib „Čo chceme vedieť o knižniciach – Týždeň otázok a odpovedí“.

Návrh plánu i rozpočtu správna rada predloží na schválenie valnému zhromaždeniu, ktoré sa uskutoční 17. marca 2005 v Slovenskej národnej knižnici v Martine. Na valnom zhromaždení sa bude nielen „plánovať“, ale aj hodnotiť uplynulý rok. Správna rada očakáva, že svoje názory na činnosť SAK vyslovia aj členské knižnice.

Zasadanie správnej rady bolo pracovné, tvorivé. Za vytvorenie výborných podmienok na rokovanie, za organizačné zabezpečenie a starostlivosť patrí poďakovanie hosťiteľskej Záhorskej knižnici v Senici.

(dr)

Členská základňa v roku 2004

Počet členských knižníc Slovenskej asociácie knižníc sa počas roka 2004 zvýšil o štyri knižnice – Zemplínsku knižnicu v Trebišove, Staromestskú knižnicu v Bratislave, Knižnicu Ministerstva financií SR a knižnicu Nadácie InfoRoma.

Členskú základňu v súčasnosti tvorí 80 členov, z toho 1 národná knižnica, 8 vedec-kých, 20 akademických, 39 verejných, 1 školská knižnica a 11 špeciálnych knižníc.

(dr)

Seminár EBLIDA „Current EU matters relevant to libraries and archives“

(5. november 2004, Praha, Národná knižnica ČR)

V novembri sa v Prahe uskutočnil informatívny seminár EBLIDA (the European Bureau of Libraries, Information and Documentation Associations) nazvaný „Current EU matters relevant to libraries and archives“ – Aktuálne otázky EÚ vo vzťahu ku knižniciam a archívom. Zúčastnili sa ho členovia výkonného výboru EBLIDA a zástupcovia významných vedeckých knižnic a knižničných združení viacerých nových členských krajín EÚ (ČR, SR, Poľsko, Slovinsko, Litva, Lotyšsko). Program bol zameraný na prezentáciu EBLIDA, jej stratégie a poslania. Podrobnejšie sa hovorilo najmä o aktivitách, ktoré vyvíja táto komisia vo vzťahu k nasledujúcim témam:

- problematika otvoreného prístupu k informáciám a autorské právo,
- profesionálna kvalifikácia (európske profesionálne platformy),
- otázky dohôd WTO (najmä General Agreement on Trade in Services) a obchodnej politiky, ktoré sa dotýkajú knižnic,
- fondy a projekty EÚ.

Rokovanie viedol prezident EBLIDA Jan Ewout van der Putten.

Diskutovalo sa najmä o otázke harmonizácie zákona o právach autorov v nových členských krajinách a v tej súvislosti o odvádzaní poplatkov za vypožičiavanie dokumentov. Pre knižnice vo väčšine nových krajín tak vznikol vážny, ťažko riešiteľný problém. Avšak aj medzi „staršími“ členskými krajinami sú rozličné prístupy, niekde sa poplatky autorom premietli do spoplatnenia výpožičnej služby, inde nesie celú ťarchu štát, príp. zriaďovateľ knižnice.

Zaujímavá bola informácia o tom, že v rámci EBLIDA v roku 2003 vznikla Pracovná skupina pre profesionálne vzdelávanie (Professional Education Group – PEG), ktorá monitoruje práce na príprave európskej smernice o profesionálnom vzdelávaní, mapuje tiež modely vzdelávania knihovníkov a proces certifikácie pracovníkov knižnic. Hoci knižnícka profesia nie je zaradená medzi „regulated professions“ (lekári, farmaceuti, architekti... profesie, ktorých vzdelanie je platné v celej EÚ), smernica poskytne možnosť vytvorenia európskej platformy profesie. Zástupcovia EBLIDA vyzvali k širšej účasti zástupcov nových členských krajín v pracovnej skupine.

Mgr. Beáta Bellérová

Výročná konferencia združenia Pro Scientia

(9. decembra 2004 v Martine)

Výročnú konferenciu otvorila predsedníčka združenia Pro Scientia (vzniklo 7. mája 1998) Ing. Daniela Radochová a oboznámila účastníkov s programom konferencie.

S prvým príspevkom Projekt NDLTD vystúpil prof. Ing. Milan Konvit, PhD., zo Žilinskej univerzity, v ktorom predstavil ciele a oblasti riešenia projektu NDLTD (Networked Digital Lib-

rary of Theses and Dissertations). Hlavným cieľom projektu je zmapovať stav v oblasti elektronického publikovania a predstaviť riešenia tohto publikovania a sprístupňovania dizertačných a záverečných prác s prihliadnutím na súčasne platné legislatívne predpisy – Autorský zákon, Zakonník práce, Občiansky zákon a Zákon o knižniciach. V oblasti riešenia spomenul nutnosť vytvorenia metodiky spracovania záverečných prác a vytvorenie šablón v elektronickej podobe. Autor príspevku sa venoval aj manažmentu digitálnych práv, tematike kopírovania, kódovania a značkovania obsahu diel.

Ďalší projekt – Projekt BDK (budovanie digitálnych knižníc) – predstavila Ing. Milena Maťašovská-Tetřevová, na ktorom pracuje s Ing. Petrom Haľkom. Cieľom projektu je využívanie elektronickej formy spracovania záverečných prác, digitalizácia existujúcich tlačенých prác, vývoj aplikácií pre digitalizáciu knižníc a ich integrácia.

Veľmi zaujímavým bol aj príspevok Mgr. Jána Kováčika zo SNK v Martine o Autorskoprávných otázkach záverečných a kvalifikačných prác. Vo svojom príspevku predstavil problémy Autorského zákona, osobnostné a majetkové práva v oblasti týchto prác. Venoval sa aj zmluvnej a zákonnej licencií a možnostiam využívania záverečných diel knižnicou, charakterizoval záverečné a kvalifikačné práce ako „školské diela“, kde pri ich využívaní má na základe licenčnej zmluvy silné postavenie škola, na ktorej tieto práce vznikli. Vo svojom príspevku sa zaoberal aj rôznymi možnostami sprístupňovaním školských diel online pri digitálnych knižniciach z právneho hľadiska.

Doc. PhDr. Dušan Katuščák, PhD., vystúpil s príspevkom Spracovanie a prezentácia záverečných a kvalifikačných prác vo Virtue. Z hľadiska terminológie zaradil pod pojem „záverečná práca“ bakalárske, diplomové, rigorózne a dizertačné práce, ktoré v anglickom jazyku majú jeden pojem „thesis“. Slovenská národná knižnica ponúka spracovanie záverečných prác vo Virtue, kde sa používajú na spracovanie štandardy, ktoré majú svoje časti a presné poradie.

Doc. PaedDr. Miloš Kovačka, PhD., v krátkosti informoval o národnej bibliografickej registrácii záverečných a kvalifikačných prác a pripomenul aj históriu tejto bibliografie, ktorá má začiatky v 17. storočí, keď sa už takéto práce registrovali.

PhDr. Anna Kucianová sa vo svojom príspevku Spracovanie záverečných a kvalifikačných prác vo formáte MARC 21 venovala metodike spracovania tohto druhu dokumentov.

Posledným príspevkom bol zaujímavý Projekt tvorby, uchovávaní a sprístupňovaní elektronických informačných zdrojov (doktorandských dizertácií) na SPU v Nitre. Jeho autorka Ing. Ľubica Jedličková predstavila praktické skúsenosti pri spracovávaní a sprístupňovaní zborníkov, vedeckých časopisov a vedeckokvalifikačných prác SPU v Nitre. Od apríla 2004 sú sprístupnené plnotextové autoreferáty vedeckých prác z produkcie univerzity.

Výročná konferencia združenia Pro Scientia bola ukončená základnými informáciami o ďalšom pôsobení združenia.

PhDr. Gabriela Miklánková, CVTI SR v Bratislave

Literárna Senica Ladislava Novomeského 2004

Záhorská knižnica v Senici v spolupráci s kultúrnymi organizáciami mesta Senica, Spoločnosťou Ladislava Novomeského, Spolkom slovenských spisovateľov a Národným osvetovým centrom zorganizovala v roku 2004 XVIII. ročník autorskej literárnej súťaže nesúcej meno Ladislava Novomeského. Tento ročník bol o to významnejší, že sa uskutočnil v rámci podujatí venovaných storočnici narodenia básnika. Hoci sa Novomeský narodil v Budapešti, rodina mala korene v Senici a v roku 1919 sa do Senice do starootcovského domu znova vrátila. Toto mesto prebleskovalo celou jeho tvorbou. Traduje sa, že takmer všetky básne začal písať práve tu. Myslíme si, že organizovanie literárnej súťaže je ten najlepší spôsob, ako si uctiť tvorbu jedného z najvýznamnejších básnikov medzivojnového obdobia a modernej slovenskej poézie.

Porota súťaže

Literárna Senica bola vyhlásená 16. januára 2004 pri príležitosti otvorenia Roka Ladislava Novomeského. Je celoslovenskou autorskou súťažou nepublikovaných prác z oblasti poézie, prózy a ďalších literárnych útvarov. Príležitosť zapojiť sa do tejto prestížnej súťaže mali žiaci 5. – 9. ročníkov ZŠ a osemročných gymnázií (I. kategória), študenti stredných škôl (II. kategória) a študenti vysokých škôl a ostatní dospelí (III. kategória). Uzávierka súťaže bola 30. júna.

Osemnásteho ročníka Literárnej Senice Ladislava Novomeského sa zúčastnilo 177 súťažiacich so svojimi 663 prácami. Slávnostné vyhodnotenie spojené s rozborovým seminárom za účasti všetkých členov poroty, ktorá v tomto roku pracovala v zložení Ján Beňo, Anton Hykisch, Ján Majerník, Pavol Stanislav, Viera Barošková, Milina Rosová, Boris Brendza a Valéria Kubíková, sa uskutočnilo 9. decembra opäť v rámci podujatí organizovaných v Senici pri príležitosti ukončenia Roka Ladislava Novomeského. Pre verejnosť bolo určené večeré autorské čítanie víťazov súťaže a členov poroty. Podľa vyjadrení účastníkov za najväčší prínos tohto literárneho kolokvia považujú možnosť komunikácie s renomovanými spisovateľmi a básnikmi, rozbor tvorby, narábanie so slovom a jeho významom, technikou písania, informácie o možnosti publikovania.

Odvzdávanie cien

Mnohí majú šancu tak ako niektorí laureáti z predchádzajúcich ročníkov (Marián Hatala, Marián Grupač, Martin Vlado, Lucia Egenhofferová a ďalší) uchytiť sa na slovenskom literárnom nebi a svoje práce vydať i knižne. Cieľ súťaže – objavovanie mladých talentov, podpora ich kreativity, pomoc pri prekonávaní prvých úskalí tvorby, propagácia hodnôt humanity a spolupatričnosti – sa i v tomto ročníku Literárnej Senice Ladislava Novomeského teda naplnil.

Katarína Soukupová, riaditeľka Záhorskej knižnice v Senici

Vznik siete EIC

Na Slovensku vznikne nová sieť Európskych informačných centier Europe Direct. Európska únia na tento účel v tomto roku vyčlenila 168 000 eur. Granty Európskej únie na fungovanie Slovenských informačných centier budú pridelené na obdobie štyroch rokov. Finančná hranica pre jedného prevádzkovateľa bude 24 000 eur ročne. Nové infocentrá by mali byť vo všetkých sídlach vyšších územných celkov. Prevádzkovateľmi budú neziskové subjekty, ich výber bude prebiehať prostredníctvom výzvy na podávanie návrhov. Všetky dohody musia byť podpísané najneskôr do 30. apríla 2005.

Zdroj: Teletext STV 16. januára 2005

Zaujalo nás

V tejto kapitole považujeme za potrebné aspoň v skratke reagovať na niektoré otázky, ktoré sa týkajú knižnic možno len sprostredkovane, ale ako knihovníci sa k nim nemôžeme stavať ľahostajne či nevšímavo.

1. Spoločnosť je gýčová a komerčná

Začiatkom septembra minulého roka denník Pravda priniesol aj nasledujúce vyhlásenie ministra kultúry SR Rudolfa Chmela: „Kultúra na Slovensku je v havarijnom stave, ak nie dokonca na historickom dne. Ignorácia kultúry je kolosálna, spoločnosť je komerčná, konzumná a gýčová a tento trend akoby sa nedal zastaviť. Ministerstvo by sa chcelo pokúsiť zvrátiť tento nepriaznivý stav pomocou novej stratégie štátnej kultúrnej politiky, ktorou by sa čoskoro mala zaoberať vláda.“

Naša poznámka:

Vďaka pánu ministrovi za otvorenosť a snahu o zabezpečovanie nápravy. K nepriaznivej situácii nedošlo zo dňa na deň, ťažko a dlhodobo bude treba zápasiť aj o jej nápravu.

Vláda SR uznesením č. 1067 z 10. novembra 2004 schválila s pripomienkami návrh Štátnej kultúrnej politiky a Akčný plán realizácie úvodnej fázy implementácie kultúrnej politiky. Ministerka kultúry poverila:

- do 31. mája 2005 predložiť vláde rozpracovaný Plán implementácie kultúrnej politiky a
- do 31. marca 2005 realizovať úlohy obsiahnuté v Akčnom pláne úvodnej fázy implementácie štátnej kultúrnej politiky.

Prijatý materiál a uznesenie sú dostupné na adrese www.culture.gov.sk

K rozpracovanému Plánu implementácie štátnej kultúrnej politiky sa teda vrátíme v 2. čísle Bulletinu SAK.

2. Treba nám vôbec ministerstvo kultúry?

Z článku Petra Schutza „To je sen“, uverejneného v SME 17. februára 2004, sme vybrali tento úryvok:

„Ivan Mikloš navrhol zrušenie ministerstva kultúry. Vynikajúca idea. Výkrik do tmy štúdia SRO spustil prestrelku, v ktorej sa akosi stratilo to zásadné: Prečo len kultúry? (...) Minister financií svoj návrh zdôvodnil: »Väčšina kultúrnych aktivít má lokálny a regionálny charakter...«

A aký charakter majú aktivity školské? Univerzity sú autonómne a prevádzku základných a stredných škôl zabezpečujú regióny a obce. Načo tu ešte treba ministerstvo školstva?

Koncom roku 1994 navrhol Ján Lupták... zriadenie ministerstva výstavby. Všetci sa smiali. Dnes slávi »inštitúcia« jubileum – desať rokov. A stihla sa rozrásť o regionálny rozvoj. Máme teda na Slovensku osem regiónov so samosprávou a štátnou správou a k tomu ministerstvo pre rozvoj regiónov v Bratislave...

Deväťdesiat percent HDP tvorí na Slovensku súkromný sektor. Zvyšných desať organizuje rezort hospodárstva, dnes početnejší, než keď bývalo štátne vlastníctvo sto-percentné.

Po reforme zdravotníctva prevezme štátny dozor nad trhom a jeho reguláciu novozriadený úrad pre dohľad. Čo bude robiť ministerstvo? Opatrovať štátne podiely v štyroch nemocniciach a dvoch poisťovniach...?“

Naša poznámka:

Príkladov by bolo možné uviesť viac. Určite by však bolo zaujímavé porovnať počty zamestnancov v ústredných orgánoch štátnej správy na Slovensku v roku 2004 s rokom 1989, najlepšíe aj s príslušným zdôvodnením zoštiehľovania štátnej správy: prečo je to tak, prečo namiesto reči o zoštiehľovaní administratívy sa táto napriek elektronizácii utešene a vytrvale rozrastá? Konečne, rušiť ministerstvo kultúry a zaznávať kultúru v období, keď význam kultúry v jej širokom ponímaní – s rozvojom EÚ a poznatkovej spoločnosti vôbec – zákonite vzrastá, je prinajmenšom nezmyselné. Treba hľadať racionálne, nie bezhlavé rozhodnutia.

3. Trestná činnosť maloletých

V teletexte STV1 sa 18. decembra 2004 objavila správa, že maloleté osoby, deti do 15 rokov, spáchali od začiatku roka 2004 vyše 2 800 trestných činov, t. j. 7 % z kriminality na území SR. V roku predošlom to bolo o 1 % menej. Najčastejšie išlo o majetkovú trestnú činnosť, no v roku 2004 maloletí spáchali aj 493 iných trestných činov. Pre detskú kriminalitu je typické, že ju páchajú v menších či väčších skupinách, pričom organizovanosť tejto kriminality sa zvyšuje. (Policia preto žiada znížiť trestnú hranicu z 15 na 14 rokov. Uviedol to 19. 12. 2004 Sro.) Správa pokračuje konštatovaním, že odborníci nárast detskej kriminality odôvodňujú medializáciou násillia, ktoré maloletí nedokážu primerane vyhodnotiť.

Naša poznámka:

Daný problém má omnoho širší, komplexnejší charakter a na jeho riešenie nepostačia iba paragrafy. Okrem rodiny a školy najviac „masla na hlavu“ má zrejme televízia a šoubiznis, ale bez viny nie je ani laxný postoj k celej problematike obsahu kultúry, vzdelávania a výchovy zo strany štátnych verejnosprávnych i mimovládnych organizácií vrátane politických strán, cirkví atď.

Svojím zrnkom do mlyna, svojou činnosťou a priťažlivosťou by k riešeniu problému mali cieľavedome prispievať aj knižnice a podobné inštitúcie. Ozaj, koľko výťažkov vhodnej a priťažlivej mládežníckej literatúry a za koľko peňazi kúpili v minulom roku naše verejné a školské knižnice, ako sa vyvíjala ich čitateľská základňa a výpožičné služby?

V niektorom z nasledujúcich čísel Bulletinu SAK sa k tejto téme vrátime.

-jk-

Pod'akovanie

Po odchode z funkcie riaditeľky Školy knižovníckych a informačných štúdií v Bratislave si s odstupom času uvedomujem, čo som nielen ja, ale aj moji predchodcovia na tomto poste, v oblasti spolupráce s knižníčkou verejnosťou z akýchkoľvek príčin nie celkom dôsledne realizovala. Je neodškriepiteľnou skutočnosťou, že byť vedúcim pracovníkom na jedinej škole svojho druhu v štáte znamená vnímať ju nielen ako živý organizmus, ktorý i napriek tomu, že funguje samostatne, má vždy možnosť konfrontácie a konzultácie so subjektmi rovnakého zamerania (gymnázia, obchodné akadémie atď.), ale v širokouhľom pohľade ju ponímať aj ako osamelého bežca, ktorý, ak má zdravo a úspešne napredovať, potrebuje neustálu invenciu, korekciu a produkciu základných pedagogických dokumentov, ktorých autormi i realizátormi by v zásade mali byť učitelia danej školy a v praktickej zložke výučby i partnerské profesijné organizácie.

Škola knihovníckych a informačných štúdií svojou jedinečnosťou a variabilitnosťou študijných odborov a zameraní bola v celej svojej viac ako 50-ročnej histórii nútená vyhľadávať rôznorodé inštitúcie, aby umožnila všetkým svojim študentom domaturitného i pomaturitného štúdia získať praktické zručnosti v reálnom, nie v simulovanom prostredí. Najväčšie percento žiakov školy absolvovalo predpísanú prax v knižniciach rôzneho druhu na celom Slovensku. Veľmi často sme s úžasom počúvali niektorých ich zamestnancov, s akou láskou a zaujatím sa svojim praktikantom venovali aj napriek tomu, že škola nemala nikdy vyčlenené finančné prostriedky na ohodnotenie takejto práce. V poslednom desaťročí mnohí zodpovední pracovníci výrazne pomáhali svojim zverencom i pri vypracovávaní komplexnej odbornej práce, ktorú študenti najvyššieho ročníka predkladajú na obhajobu v rámci praktickej časti odbornej zložky maturitnej skúšky.

Vážené pani knihovníčky a páni knihovníci! Dovoľte mi, aby som aspoň touto cestou splatila morálny a etický dlh všetkým Vám, známym i neznámym riaditeľkám a riaditeľom i všetkým pracovníkom, ktorí nielenže poskytujete knihovnícke a informačné služby v inštitúciách na celom Slovensku, ale s plným nasadením participujete na výchove študentov ŠKIS. V mene žiakov, učiteľov a doterajších vedení Školy knihovníckych a informačných štúdií vyjadrujem úprimné poďakovanie a uznanie Vám všetkým, ktorí ste v priebehu jej celej polstoročnej existencie nezištné a veľmi často anonymne a bez písomného či slovného poďakovania robili úžasnú vec. Želám Vám zdravie, radosť z roboty, dobré nápady, úspechy, príjemných a dychtivých čitateľov a vyjadrujem nádej, že pomoc pri dotváraní odborného profilu našich absolventov a Vašich nasledovníkov bude i naďalej pre Vás ctou a poslaním.

PhDr. Jana Zlatošová

Lisabonská stratégia pre Slovensko

Vychádzajúc zo záverov prijatých predstaviteľmi členských štátov Európskej únie na summite v Lisabone v roku 2000 prijala vláda SR uznesenie č. 251/2004, ktorým uložila vypracovať Stratégiu rozvoja konkurencieschopnosti Slovenska do roku 2010. Materiál bol začiatkom t. r. predložený na diskusiu, sprístupnený na internete a 16. februára 2005 prerokovaný vo vláde SR.

Hlavným cieľom *Lisabonskej stratégie* je dosiahnutie čo najvyššej miery konkurencieschopnosti ekonomiky EÚ a jej členských štátov, a to aj na základe vytvárania podmienok na rozvoj tzv. znalostnej ekonomiky.

Stratégia v prvej časti definuje základné princípy a pravidlá, v rámci ktorých sa musí pohybovať politika štátu vo všetkých najdôležitejších oblastiach, druhá časť sa sústreďuje na vytváranie podmienok na rozvoj znalostnej ekonomiky a je zameraná na štyri hlavné oblasti:

- ľudské zdroje a vzdelávanie,
- informačná spoločnosť,
- podnikateľské prostredie,
- veda, výskum a inovácie.

Ide o rozvoj tých oblastí, ktoré podporia rast tvorivého potenciálu Slovenska. Náš hospodársky rast musí byť založený na schopnosti slovenských ľudí neustále pracovať s novými informáciami, produkovať nové poznatky a využívať ich v praxi.

Stratégia môže byť úspešná iba vtedy, ak bude mať širokú verejnú podporu, a to najmä v odbornej verejnosti a v tých častiach spoločnosti, ktorých sa priamo dotýka.

Po schválení stratégie vládou SR budú vypracované jednotlivé oblasti, zadefinované hlavné úlohy a termíny, dokedy musia byť splnené, ako aj osoby a inštitúcie zodpovedné za ich naplnenie.

Keďže Stratégia rozvoja konkurencieschopnosti Slovenska je základnou stratégiou hospodárskeho rozvoja Slovenska do roku 2010, všetky ostatné vládne iniciatívy a dokumenty pre toto obdobie s ňou musia byť plne kompatibilné a prispievať k jej napĺňaniu. To si bude vyžadovať aj primerané financovanie vrátane zdrojov z verejných financií, Európskej únie, ale aj súkromného sektora. Pri zostavovaní rozpočtov verejnej správy na toto obdobie dôjde aj k navyšovaniu verejných financií na uvedené prioritné oblasti, ktoré nezodpovedajú cieľom prezentovaným v tejto stratégii.

Ďalej uvedieme plné znenie časti schváleného dokumentu o prioritnej oblasti s názvom *Informačná spoločnosť*, ktorá sa bezprostredne týka aj knižnickej obce.

Úplné znenie prerokovaného dokumentu pod názvom Stratégia rozvoja konkurencieschopnosti Slovenska do roku 2010 (Lisabonská stratégia pre Slovensko) je dostupné na internetovej adrese:

www.finance.gov.sk/mfsr/mfsr.nsf/0/E2D320D88D34B4B0C1256FAF0037527D?

INFORMAČNÁ SPOLOČNOSŤ

Jeden z najlepších prostriedkov na dosiahnutie premeny Slovenska na dynamickú znalostnú ekonomiku je informatizácia spoločnosti. V priebehu niekoľkých rokov bude preto potrebné zabezpečiť, aby takmer každý občan bol informačne gramotný, mal prístup na internet a pociťoval výhody informačnej spoločnosti. Výsledkom bude zvýšenie celkovej vzdelanosti, produktivity a zamestnanosti, začleňovanie znevýhodnených skupín občanov do spoločnosti, skvalitnenie služieb, väčší rast inovácií a zefektívnenie použitia verejných prostriedkov. Hlavné priority v oblasti rozvoja informačnej spoločnosti na Slovensku sú nasledujúce:

- *informačná gramotnosť,*
- *efektívna elektronizácia verejnej správy,*
- *široká dostupnosť internetu.*

Dnešný nedostatočný rozvoj v oblasti budovania informačnej spoločnosti na Slovensku bol doteraz z veľkej časti zapríčinený aj neexistenciou „jednotného velenia“ s nadrezortnými kompetenciami v tejto oblasti. Preto bude nevyhnutné výrazne posilniť inštitucionálnu kapacitu v tejto oblasti: v krátkodobom horizonte zvýšením kompetencií splnomocnenca vlády SR pre informatizáciu a v strednodobom horizonte napríklad transformáciou ministerstva dopravy, pošt a telekomunikácií s presunutím dôrazu na informatizáciu.

Informačná gramotnosť

Zamestnanie v znalostnej ekonomike si vyžaduje informačnú gramotnosť. Prioritou je zabezpečenie informačnej gramotnosti všetkých vekových a sociálnych skupín obyvateľstva. Tradičnú školu je potrebné čo najskôr premeniť na školu modernú, pričom je potrebné zmeniť obsah aj formu výučby s ohľadom na informatizáciu. Efektívnym nástrojom informatizácie spoločnosti je informatizácia vzdelávania, konkrétne informatizácia regionálneho školstva, vysokého školstva a systému celoživotného vzdelávania. Informačné a komunikačné technológie sa musia stať nástrojom, ktorý žiak aj pedagóg používajú pri ich každodennej práci. Je potrebné:

- uskutočniť obsahovú a procesnú premenu tradičnej školy na modernú školu; realizovať obsahovú reformu s ohľadom na informatizáciu, modernizáciu obsahu, zkomponovanie prípravy pre informačnú spoločnosť a znalostnú ekonomiku;
- zabezpečiť počítačovú gramotnosť učiteľov na všetkých stupňoch škôl, ako aj všetkých zamestnancov vo verejnej správe;
- približovať sa k európskemu priemeru vo vybavenosti informačnými a komunikačnými technológiami (IKT) na školách;
- podporiť zvyšovanie počítačovej gramotnosti občanov a celoživotné vzdelávanie v oblasti IKT, a to aj v spolupráci so súkromným sektorom;
- zlepšiť všeobecné povedomie o výhodách informačnej spoločnosti a informačnej gramotnosti, so zameraním na špecifické skupiny (e-začleňovanie).

Efektívna elektronizácia verejnej správy

Popri súkromnom sektore zohráva aj štát kľúčovú úlohu vo vytváraní ponuky elektronických služieb, ktoré sú jedným z významných katalyzátorov procesu informatizácie. Štát musí odstrániť bariéry rozvoja elektronických služieb poskytovaných súkromnými firmami. Zároveň musí zaviesť moderné a efektívne verejne poskytované elektronické služby v širokom rozsahu, ako aj zaistiť bezpečnosť a dôveru v tieto služby. Bude si to vyžadovať konsolidáciu využívania informačných technológií vo verejnom sektore, prepojenie informačných systémov, ako aj zmenu organizačných procesov. Cieľom elektronizácie verejnej správy je najmä zefektívniť poskytovanie rôznych služieb občanom a súkromnému sektoru tak, aby ušetrený čas mohli venovať produktívnej činnosti. Je potrebné:

- prepojiť základné informačné systémy inštitúcií verejnej správy efektívnym, spoľahlivým a bezpečným spôsobom, definovať štandardy a rozhrania pre výmenu dát medzi orgánmi verejnej správy;
- sprístupniť na ústrednom verejnom portáli postupne služby občanom a špeciálne podnikateľom (pozri aj časť Podnikateľské prostredie);
- zlepšiť fungovanie všetkých verejných registrov a databáz ich úplnou elektronizáciou a prechodom na online služby (pozri aj časť Podnikateľské prostredie);
- na základe auditu vynakladania prostriedkov do oblasti informačných a komunikačných technológií a služieb vo verejnej správe zefektívniť proces informatizácie vo verejnom sektore, zaviesť koncepcnosť a sledovať konkrétne výsledky projektov, zvážiť možnosti spoločného verejného obstarávania;

- zaviesť bezpečné elektronické identifikačné preukazy, ktoré sú potrebné pre transakcie v rámci e-vlády.

Široká dostupnosť internetu

Kvalitná a cenovo dostupná informačná a komunikačná infraštruktúra je základnou podmienkou informatizácie. Prístup k širokopásmovému internetu, s dôrazom na moderné technológie, musí byť umožnený každému občanovi, podľa možnosti v domácnosti, ale aj na verejných miestach. Podľa viacerých štúdií a prieskumov je najväčšou bariérou pripojenia na internet cena počítača a cena samotného pripojenia. Je preto potrebné vhodnými legislatívnymi a regulačnými opatreniami podporiť rozvoj konkurenčného prostredia, ktoré povedie k zníženiu cien a podpore investícií do sektoru telekomunikácií. Je potrebné:

- pokračovať v liberalizácii telekomunikačného trhu, a to najmä skvalitnením procesu regulácie tohto trhu;
- podporiť vybudovanie prístupu na širokopásmový internet a jeho rozšírenie v menej rozvinutých oblastiach, s efektívnym využitím chrbtových infraštruktúr, ktorých majoritným vlastníkom je štát;
- podporiť rozvoj verejne prístupných miest pre prístup k internetu;
- otvoriť všetky školské multimedialne učebne pre verejnosť;
- podporiť programy založené na partnerstve so súkromnou sférou, ktorých cieľom je zabezpečiť počítače so širokopásmovým pripojením na internet pre širokú verejnosť.

-jk-

PÝTAME SA...

Naša dnešná prvá otázka je adresovaná riaditeľke Slovenskej pedagogickej knižnice v Bratislave PhDr. Helene Pangrácovej a druhá vedúcemu Katedry knižničnej a informačnej vedy FiF UK v Bratislave doc. RNDr. Ing. Jozefovi Liptákovi, CSc.

● **Otázka č. 1:**

Nie je tomu tak dávno, čo Slovenská pedagogická knižnica po rôznych zastávkach na svojej križovej ceste konečne získala nevyhnutné priestory. Treba veľmi poďakovať vedeniu a nevelikému kolektívu pracovníkov za obetavosť, ktorú preukázali aj pri tomto poslednom sťahovaní. Ako však ďalej? Aké hlavné problémy a z toho vyplývajúce úlohy vás čakajú v nových podmienkach? Čo ste si predsavzali, pokiaľ ide o rozvoj knižnice, jej knižničných fondov a informačných zdrojov, o modernizáciu a automatizáciu služieb, aktivity na pomoc školským knižniciam, o pestovanie dobrého mena, užitočnosti a príťažlivosti vašej knižnice vo verejnosti?

PhDr. Helena Pangrácová:

Otázka vašej redakcie má niekoľko rovín, na ktoré nie je možné odpovedať niekoľkými slovami. Ja a väčšina mojich kolegov sme si nikdy neprípúšťali možnosť, že naša knižnica by mohla byť existenčne ohrozená. Vnímali sme skôr podporu našich používateľov, ktorú nám prejavovali napr. podpisovou akciou za zachovanie knižnice v Bratislave v r. 1997 a neustálym záujmom o to, kedy obnovíme svoju činnosť. Pri spätnom pohľade na ostatných 8 rokov však musím potvrdiť vaše slová. Áno, išlo o „križovú cestu“ inštitúcie a jej zamestnancov. Koncom 90. rokov sa v knižnici naakumulovalo množstvo problémov, ktoré iné knižnice riešili postupne. Ich rozsah a hĺbka mohli znamenať boj o podstatu existencie knižnice.

Pohľad na nové sídlo Slovenskej pedagogickej knižnice

Študovňa SPK

Počítačové vybavenie knižnice pre používateľov

A práve jej „potrebnosť“ bola a je dôvodom, prečo sme tieto problémy riešili. Určite by sa nám to však nepodarilo bez podpory Ministerstva kultúry SR, Slovenskej asociácie knižníc, Spolku slovenských knihovníkov a vás všetkých, ktorí ste nám pomáhali a pomáhate. Významná bola aj podpora súčasných i bývalých používateľov. Vďaka vám. Ďakujeme aj za prejav ocenenia prejavový vo vašej otázke. Posledné sťahovanie nieslo zo sebou už aj prvky radosti – to najhoršie máme už za sebou!

Knižnica je dnes samostatným právnym subjektom so všetkými právami a povinnosťami, ktoré z tejto skutočnosti vyplývajú. Sídli vo „vlastnej“ budove, má kvalitné pripojenie na internet, vnútornú sieť, primerané vybavenie počítačmi, bezpečnostný systém, klimatizované priestory pre historické dokumenty, príjemné pracovné i študijné

prostredie. Poskytuje služby na úrovni, ktorá je porovnateľná s inými knižnicami v SR. Zmenil sa postoj k našej knižnici na ministerstve školstva, ktoré je našim zriaďovateľom. Možno sa vám to zdá samozrejme, ale my tieto skutočnosti vnímame ešte stále ako malý zázrak. Bez falošnej skromnosti môžeme povedať: „Snažili sme sa a uspeli sme.“ Vyliešenie väčšiny problémov nám umožňuje odpovedať aj na otázku „ako ďalej“. Ďalší rozvoj knižnice, pestovanie jej dobrého mena, užitočnosti a prítlačivosti pre verejnosť – to sú určite priority vedenia každej knižnice. Znamenajú riešenie nielen „veľkých“ úloh, ale aj každodennú prácu s používateľom. Uvedomujeme si svoje „resty“ hlavne v oblasti elektronizácie knižnice. Odpovede na otázky, ktoré v tejto súvislosti stáli pred nami (ktorý systém – KIS3G alebo niečo iné, kedy – ešte počkať alebo nie, máme na to po personálnej stránke alebo nemáme), neboli jednoduché. Svoju budúcnosť v tejto oblasti sme nakoniec z viacerých dôvodov spojili s projektom KIS3G. V tomto roku chceme implementovať prvé moduly. Vieme, že to nebude jednoduché, a to predovšetkým pri výpožičkách. V našej knižnici ešte nepoužívame čiarový kód... Zapojením sa do projektu KIS3G chceme skvalitniť odbornú činnosť a služby knižnice a odstrániť viaceré z bariér prístupnosti k informačným zdrojom. Zároveň predpokladáme riešenie personálnych a finančných problémov.

Okrem rozvoja samotnej knižnice chceme aktívnejšie pokračovať aj v metodike rezortného knižnično-informačného systému. Úlohy s ňou spojené realizujeme len v obmedzenej miere – z personálnych dôvodov. V nasledujúcom období sa chceme v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi väčšmi sústrediť na školiacu a konzultačnú činnosť zamestnancov školských i akademických knižníc (podľa ich záujmu a potrieb) a na informačnú výchovu používateľov.

Významnou zmenou bude aj orientácia na organizovanie kultúrnych a vzdelávacích podujatí pre širokú odbornú i laickú verejnosť. Nové priestory knižnice umožňujú realizovať už dlho „pestovanú“ myšlienku – budovať knižnicu aj ako kultúrne a komunitné centrum.

Pri príležitosti Mesiaca knihy chceme organizovať Deň otvorených dverí, a to 10. marca 2005 o 13.00 hod., ktorý by bol spojený so slávnostným otvorením knižnice v nových priestoroch a s viacerými sprievodnými podujatiami. Všetci ste vítani!

● **Otázka č. 2:**

Katedra knižničnej a informačnej vedy FIF UK už aj v minulosti venovala pozornosť otázkam uplatnenia a stabilizácie svojich absolventov v praktickom živote knižníc. Otázka je ešte aktuálnejšia v podmienkach rozvoja poznatkovej spoločnosti, v súčasných podmienkach existencie a financovania našich knižníc a rastúcej potreby celoživotného vzdelávania. Ako na tento súčasný problém reaguje vaša katedra?

doc. RNDr. Ing. Jozef Lipták, CSc.:

Absolventi magisterského štúdia na našej katedre sú pripravovaní pre prax v knižniciach a informačných pracoviskách. Predmety výučby sú vybrané tak, aby zvládali nielen teoretické a metodologické základy knižničnej a informačnej vedy, informačných technológií, sociálnej komunikácie, knižnej kultúry, ochrany dokumentov, bibliografie, odbornej dokumentácie a dokumentológie, organizácie poznania, bibliopedagogiky, informačnej analýzy a informačného manažmentu, ale aby boli aj skutočne

prípravení na ich praktické využívanie na pracovisku. Navyše majú výučbu svetových jazykov, ako hlavný je jazyk anglický. Len niekoľkí z nich nastúpia pracovať do knižníc. Po skončení školy sa skutočne väčšina našich absolventov zamestná mimo knižníc. Škála ich pôsobísk je veľmi široká – od finančníctva po obchod, rôzne agentúry a zahraničné firmy. Prieskum, ktorý sme z katedry medzi našimi absolventmi realizovali, ukázal, že sú v práci väčšinou spokojní, majú možnosť realizovať sa, využívajú odborné i jazykové znalosti, majú možnosť postupu a postupujú, cítia sa byť úspešnými. Sú primerane oceňovaní i finančne vysoko nad slovenský priemer. Čo je pre katedru na jednej strane dobré vysvedčenie. Mnohí z nich však jasne vyhlásili, že do knižnice by ani nešli pracovať. Najmä za súčasných platových podmienok. Chcú si založiť rodinu, mať deti, potrebujú niekde bývať. A z platu knihovníka sú ich šance nulové. Naš prieskum medzi našimi súčasnými študentmi piateho a štvrtého ročníka ukazuje tie isté výsledky. Kde je teda chyba? Domnievam sa, že v systéme riadenia kultúry ako takom, v hodnotiacich kritériách duševnej práce v spoločnosti, ktoré sú tu od čias komunizmu od roku 1948 a ktoré ešte stále prežívajú. Na jednej strane veľké reči o kultúre, pritom ale peniaze na ňu žiadne, a na druhej strane tvrdá ruka trhu. Zákon ponuky a dopytu funguje ako objektívny prírodný a spoločenský zákon, bez ohľadu na naše zbožné želania. Takže naše odporúčania: začať si viac ceniť duševnú prácu nielen právnikov, zvýšiť platy aj knihovníkom, aby sa dostali na dobrý životný štandard. Katedra tomu pomôcť sama nemôže. Tu musí byť pomoc vedenia štátu, štátnych orgánov. Ostatné reči sú podľa mňa len mlátením prázdnej slamy. V tomto prípade plačeme totiž na nesprávnom hrobe.

PREČÍTALI SME ZA VÁS

Nové formy kultúrnej spolupráce v Európe

Horst Neisser

... Európska únia sa rozšírila o 10 nových krajín a 75 miliónov obyvateľov. (...) K súčasnej vlne rozšírenia Európskej únie viedli predovšetkým hospodárske dôvody. (...) Zároveň však môžeme pozorovať prekvapivý nový trend – túžbu po malých štátoch. Každá etnická menšina by najradšej mala svoj vlastný štát, v ktorom by si sama vládla, hovorila v ňom vlastným jazykom a rozvíjala vlastnú kultúru... vlastný malý štát, ktorému človek rozumie, v ktorom môže hovoriť rečou svojho detstva a v ktorom má človek reálnu šancu podieľať sa na jeho vytváraní. (...) Stále však zostáva nádej, že etnické a národnostné otázky v spoločnej Európe pomaly ustúpia do úzadia a raz prevážia to spoločné.

Zároveň – a to nie je možné dostatočne zdôrazniť – je kultúra menšín drahým tovarom, ktorý je potrebné chrániť! Z ankety nemeckého kultúrneho týždenníka *Focus* (14/2004) vyplynulo, že väčšina opýtaných, 66 %, na otázku „Aké pozitívne vplyvy má rozšírenie?“, odpovedala: „Znamená kultúrne obohatenie.“ Až potom nasledovali dôvody ako nové trhy, jednoduchšie cestovanie, stabilita a globalizácia. Ak by sme mali veriť tomuto reprezentatívnemu prieskumu, kultúrny aspekt má pre ľudí výrazne vyššiu hodnotu než aspekt politický alebo ekonomický. (...) Európska integrácia je nielen ekonomickou a politickou, ale aj kultúrnou nevyhnutnosťou a znamená aj kultúrnu príležitosť. Preto je prekvapivé, že len veľmi málo novinových článkov a komentárov, ktoré sa zaoberali a zaoberajú veľkými zmenami po 1. máji 2004, sa zmienilo o kultúrnych aspektoch procesu rozširovania. Stále sa hovorí o politike a hospodárstve, sociálnych štandardoch a vývozných príležitostiach. Kultúra sa nepovažuje za dôležitú. V jednej zo správ nemeckej spolkovej vlády „10 dobrých dôvodov pre rozšírenie“ sa však na druhom mieste spomína „väčšia kultúrna a duchovná rozmanitosť“. Tu je reč o kultúrnom dedičstve a „celkom jedinečných schopnostiach“, ktoré sa vniesli do EÚ. To všetko je však také vágne, že vzniká podozrenie, či „kultúrnou rozmanitosťou“ nie sú myslené talianske špagety a slovenská kapustnica, doplnené o výmenu folklórnych súborov. To však určite nemôže byť celá kultúra v zjednotenej Európe! (...) Patrílo by sa teda rozlišovať medzi kultúrami a kultúrou. Kultúrna politika by sa mala v prvom rade zaoberať kultúrou. Jej témou teda nie je napríklad skutočnosť, že islamské ženy nosia na hlavách šatky, ale to, akú hudbu tvoria alebo aké knihy píšú. V súčasnej diskusii sa síce spravidla hovorí o kultúre, ale pričasto sú týmto pojmom myslené osobitosti jednotlivých kultúr. (...) Čo je to vlastne Európa? (...) Európu tvoria predovšetkým jej obyvatelia a všetko, čo bolo pre týchto obyvateľov vytvorené. Úlohou politiky a hospodárstva, pamätníkov a múzeí je slúžiť ľuďom, a teda nie sú v žiadnom prípade samoučelné. Všeobecne rozšírená fixácia na hospodárske aspekty pôsobí pochybne. (...) „Človek nie je len chlebom živý!“ Ku šťastiu potrebuje aj identifikáciu so svojim okolím, sociálnu štruktúrou, v ktorej žije. K tomu patrí aj účasť na ideách a myšlienkach a patrí k tomu aj pocit byť chápaný. Ľudia chcú komunikovať o svojich radoostiach a obavách. Svet, v ktorom sa človek cíti stratený, ktorému nerozumie, vzbudzuje strach, sprostredkúva pocit neukotveného bytia, cudzosti. K dobrému

životu patrí nielen materiálny blahobyť, naplnenie základných potrieb, ale aj pocit zakotvenosti vo svete, cítiť sa vo svete doma. A presne toto všetko tvorí kultúru! Spi-sovateľ vsádza svoje postavy do podobných situácií, aké jeho čitateľa poznajú z každodenného života. Odzrkadľuje ľudské radosti a strach. Podobne sa to deje v umení a hudbe. A to je len minimálny aspekt z obrovského spektra umeleckých možností! Ku kultúre patrí aj spev v Lotyšsku, karneval v Kolíne a Benátkach, portrétistka na Karlovom moste v Prahe a predavač kníh na nábreží Seiny. Na druhej strane je dôležitou súčasťou kultúry Louvre, Viedenská filharmónia či Britská knižnica v Londýne. Kultúra v sebe zahŕňa neslýchané spektrum, ktorého šírku sa doteraz ešte nikomu nepodarilo celkom zmerať. Kultúra je životne dôležitá, ba bude stále neoceniteľnejšia. Keď nastanú ekonomické ťažkosti, teda keď nastúpi obmedzovanie (a všetky európske krajiny dnes musia bojovať s nedostatkom financií), vždy sa najprv šetrí na kultúre...

Aké sú teda dôsledky?

Keď sa pozeráme na úlohu kultúry v celom jej širokom spektre a jej psychologických funkciách, nemôžeme poprieť určitú príčinnú súvislosť medzi kultúrnymi deficitmi a sociálnou dezorientáciou, medzi psychickými ochoreniami a narastajúcou delikvenciou mladých ľudí. Úplne jasne sa to dá diagnostikovať u detí, ktoré sú odkázané iba na pseudokultúru televíznych prijímačov. (...) Redukcie v kultúre teda vedú priamo k fiasku. Primárne sa dbá aj na to, že kultúra môže byť hospodárskym faktorom. Už len prostredníctvom turizmu za kultúrnymi pamiatkami je možné získať značné prostriedky. K tomu jeden príklad: Mesto Kolín s jedným miliónom obyvateľov prevádzkuje deväť múzeí. Jedna poradenská firma vypočítala, že tieto múzeá mu prinášajú viac peňazí, než vydá na ich údržbu. Ak spočítame len všetkých turistov, ktorí navštívia mesto kvôli týmto múzeám, peniaze, ktoré zarobia hotely a reštaurácie, tržby, ktoré turisti okrem toho urobia v nákupných centrách a obchodoch, stojí za kolínskymi múzeami podceňovaná ekonomická sila. Mestá a regióny v celej Európe sa intenzívne snažia stať sídlami priemyselných podnikov, usilujú sa o zakladanie nových tovární a obchodov. Rozhodujúcu rolu pri investíciách takéhoto typu hrajú samozrejme dane, úroveň miezd, infraštruktúra, ceny pozemkov. Ale nemali by sme podceňovať ani pôsobenie tzv. „slabých faktorov“. Konečné rozhodnutie o sídle podniku prijímajú ľudia, manažéri, ktorí sa do nového prostredia budú sťahovať so svojimi rodinami, manažéri majú veľký záujem o dobré školy pre svoje deti a o kultúrne prostredie na vysokej úrovni. Podľa prieskumov ovplyvňuje tento záujem firemné rozhodovanie pri voľbe lokality až príliš často. Práve tu sú v rozširovaní EÚ ukryté veľké šance. Nejde len o vzájomné obohatenie. Prirodzene, vo väčšej Európe sa určite zrodí celý rad nových ideí a podnetov. Dôležitý a mnohokrát prehliadaný je fakt, že umelci prostredníctvom rozšírenej Európy získavajú nové publikum. Aj umenie totiž potrebuje nové trhy! (...) Ti, ktorí prijímajú politické rozhodnutia... vidia vždy len náklady a nie nepriame príjmy. Predsa by však bolo úplne nerealistické žiadať, aby sa znížili dôchodky a zrušili materské školy, minimalizovali výdavky na sociálne podpory a podpory v nezamestnanosti, ale aby sa na kultúru mohlo míňať plným priehrštom. (...) Povinnosť šetriť zasahuje aj kultúru... Je len jediné východisko z biedy: kultúra musí sama niečo zvážiť. Musí sa naučiť vystačiť si so značne obmedzenými prostriedkami. Kultúrni pracovníci by konečne mali prestať bedákať a sťažovať sa... To neznamená, že kultúra by nepotrebovala efektívne presadzovanie svojich záujmov. Musí však zohľadňovať aj spoločenskú realitu. Napríklad sťažnosť, že divadlu nikto nezaplatí scénickú deko-

ráciu, ktorá by sa použila iba v piatich predstaveniach, ale stála by o niekoľko tisíc eur viac. Bude sa prisahať na obmedzovanie umeleckej slobody. Ak by však zároveň boli zavreté knižnice, ktoré by s rovnakým množstvom prostriedkov bolo možné prevádzkovať ešte rok, toto lamentovanie hraničí s cynizmom. (...) Dnes si už aj oblasť kultúry vyžaduje ekonomický prístup. Kultúra môže vyťažiť zo zmenených situácií ekonomické výhody. Na to je však potrebná zmena myslenia, opustenie starých schém a zabehaných koľají. Dovoľte mi uviesť jeden obraz zo stredovekého sveta: Nielen vlastná kostolná veža je dôležitá a nejde ani o to, všade postaviť vlastné pekné kostoly. Výstavba toľkých kostolov si vyžadovala toľko času a síl, že ľudia často nestihali obrábať svoje polia a hladovali. Pritom by vlastne stačil jeden kostol pre niekoľko dedín! Konečne by sme sa mali naučiť spoločne používať svoje kostoly. (...)

Spoločné kultúrne projekty sľubujú vyššiu umeleckú úroveň pri nižších nákladoch pre jednotlivých zúčastnených. Budúcnosť kultúry v Európe spočíva v spolupráci, v budovaní sietí. Ústne sme sa síce už dávno zapredali spolupráci, ale v realite tieto dohody takmer nikdy nevedú k rozdeleniu zdrojov. Ešte stále chce každý svoj vlastný kostol...

Na druhej strane je však opatrnosť na mieste – a toto varovanie by malo byť brané veľmi vážne. Ekonomika by nemala viesť až k tomu, aby sme sa úplne vzdali národnej identity. To najhoršie, čo by sa mohlo stať – hororová vízia – by bola jednotná európska kultúrna kaša. Syntéza individualít a spolupráca je postupný proces. Toto nemôžeme a nesmieme popierať.

Ako by mali také siete a spolupráce konkrétne vyzeráť? K tomu niekoľko úplne praktických nápadov, nesystematických, možno aj nevyzretých.

Tak napríklad je možná výmena celých umeleckých zbierok. (...) Už dnes sa skúšajú vzájomné divadelné inscenácie, pri ktorých sa herci a predovšetkým drahé rekvizity vydávajú na cesty.

Orchestre sú veľmi nákladné. Prečo by viacero miest nemohlo mať spoločný orchester alebo operu? Nemyslím tým bežné hostovanie, ale skutočné použitie spoločných prostriedkov, spoločné riadenie a umelecké vedenie.

Mestá Kolín a Bonn ležia blízko vedľa seba. Verejnou dopravou prekoná človek vzdialenosť medzi nimi za pol hodiny. Obe mestá však prevádzkujú vlastnú operu aj činohru. Načo je toto zdvojenie časov? (...) Prečo nemať len jednu vynikajúcu operu v Bonne a jedno dobré divadlo v Kolíne? Podobné delenie zdrojov je predstaviteľné aj na medzinárodnej úrovni: prečo nie napríklad medzi Bratislavou a Viedňou?

Prirodzene, takú ďalekosiahlu spoluprácu sa zatiaľ nepodarilo dosiahnuť ani na národnej úrovni. Ako by teda mohla fungovať takáto spolupráca na úrovni Európy? (...) A ako to vyzerá s literatúrou? (...) Rozšírenie Európskej únie môže byť novou šancou aj pre autorov, dokonca môže znamenať úplne nový začiatok pre literatúru v prípade, že nové prichádzajúce vydavateľstvá nepraktikujú „politiku vlastného kostola“ a svojimi vydavateľskými programami prekračujú národné hranice. (...) V rámci kultúrnych sietí sú však predstaviteľné aj jednoduché nákupné združenia, cezhraničné vzdelávanie, spoločné úsilie o inovácie a mnoho ďalších aktivít.

Kultúra si vyžaduje komunikáciu, a tak denne sedí množstvo kompetentných v kultúrnej oblasti v lietadlách a vlakoch na ceste na stretnutia, konferencie, zhromaždenia, rokovania a vzdelávacie kurzy. Enormná spotreba času a peňazí. Je však takáto

miera podpory železničných a leteckých spoločností naozaj potrebná? Moderná elektronická komunikácia predsa dokáže preklenúť akúkoľvek vzdialenosť! Preto nie sú aj v kultúre nástrojom komunikácie videokonferencie? (...) Prostredníctvom tohto média by bolo možné po celej Európe ponúkať napríklad aj autorské čítania.

Knižnice v súčasnosti predstavujú informačné a kultúrne centrá. No musia naozaj všetky knižnice ponúkať tie isté knihy? Nestačilo by kúpiť najdôležitejšie diela z určitej oblasti a okrem nich zaradiť do ponuky centrálné zoznamy, podľa ktorých by sa v prípade požiadaviek žiadané diela doručovali do jednotlivých knižníc? Tento systém výborne funguje v prípade lekárni či knihkupectiev, prinajmenšom v Nemecku. Ak berieme do úvahy nielen obstarávacie ceny kníh, ale aj náklady na zamestnancov, ktorí majú na starosti administratívu súvisiacu s novými knihami, je možné ušetriť až 40 % nákladov. (...) Ešte jasnejšia a európskejšia je situácia v oblasti elektronických publikácií. Tu už vzdialenosť nehrá žiadnu rolu. Kedy bude zriadená centrálna európska knižnica, z ktorej si dokumenty bude možné požičiavať z rôznych krajín elektronickou cestou? „The European Library“, Európska virtuálna knižnica, je už v procese prípravy...

Čo znamenajú tieto príklady a návrhy? Kompetentní v oblasti kultúry v zjednotenej Európe budú musieť kvôli veľmi vážnej ekonomickej situácii zmeniť spôsob zmysľania a vyvinúť si nové spôsoby správania. Budú skúmať všetky možnosti a všetko skúšať, zaoberať sa každou, zdanlivo čo ako zvrátenou myšlienkou. Pri všetkých projektoch by bola priam nevyhnutná podpora všetkých členských štátov Európskej únie. Existujú aj rôzne podporné programy, prostredníctvom ktorých by malo byť podporované lepšie prepojenie aktivít v rôznych krajinách. No i tak sa navrhovatelia projektov potýkajú s rozsiahlym byrokratickým a obrovskými finančnými nákladmi. (...) Natiska sa otázka: prečo na európskej úrovni nevznikajú návrhy a podnety na lepšie prepojenie európskej kultúry? Boli by pravdepodobne oveľa významnejšie a efektívnejšie než nariadenia inštitúcií EÚ, aké zakrivenie banánov je ešte prípustné.

Už na začiatku som spomínal elektroniku. Ale zaviesť používanie nových technológií a pestovať intenzívnu spoluprácu je možné iba do určitej miery: základný komunikačný problém to nevyrieši: rozdielne jazyky.

Slovenské krajiny majú výhodu v tom, že si navzájom takmer rozumejú. (...) Stopercentne to platí o Čechoch a Slovákoch.

Komunikácia so západoeurópskymi krajinami je naproti tomu o dosť ťažšia. Kto už len vo Francúzsku rozumie po slovensky? Západoeurópske jazyky sa v prístupujúcich krajinách našťastie bežne vyučujú ako cudzie jazyky. (...) Angličtina, reč konferencií, je určite len núdzovým riešením. Prečo by angličtina mala byť esperantom súčasnosti? Prečo nie španielčina, ktorou dokonca na svete hovorí viac ľudí? Rozhodujúce je, že kultúra si vyžaduje hlbšiu znalosť jazyka, než aká je bežná, a aká úplne stačí na každodenné dorozumenie. No na skutočné pochopenie Shakespeara nestačí obchodná angličtina.

V zmysle zrovnoprávnenia všetkých členov novej Európy nesmie existovať ani v jazykovej oblasti žiadna prevaha západných krajín. Preto jedna realistická otázka: kedy sa na nemeckých gymnáziách budú ako cudzie jazyky vyučovať poľština, maďarčina či slovenčina?

Je potrebné zvýšiť všeobecnú jazykovú vybavenosť v Európe. Aj to je kultúrna výmena, cesta k spoločnej kultúre! Udržiavanie jazykovej rozmanitosti by pravdepodobne bolo špecifickou európskou cestou.

Nemecký časopis Der Spiegel (15/2004) v jednom zo svojich vydaní informuje o stále vážnejších zmenách na hudobnom trhu. „Rastie obava nemeckých gramofiriem, že sa stanú len vysunutými marketingovými oddeleniami pre americké a britské hity a hviezdy. Už dnes uťahujú centrály veľkých koncernov peňažné kohútiky pre nemeckých umelcov. Prečo, pýtajú sa šéfovia v New Yorku a Londýne, by sme mali v týchto ťažkých časoch investovať peniaze do produkcie národných umelcov a do ich uplatnenia na trhu, keď Britney Spears, Madonna a Justin Timberlake sa aj tak predávajú lepšie?

Tento článok reaguje na európsky problém, ktorý sa týka nielen hudobného trhu. Európska kultúra je ovplyvnená a orientovaná na anglosaskú a tento vývoj ešte výrazne podporujú veľké spoločnosti. Je postmoderná ľubovoľnosť naozaj charakteristickým znakom súčasnej kultúry? Otázka môže znieť aj inak: Neexistuje žiadna samostatná, súčasná, európska kultúra? Musí to byť skutočne tak, že trendy a prúdy z USA sú smerodajné – či už v hudbe, na knižnom trhu alebo v umení?

Nemali by Európania viac premýšľať nad európskymi tradíciami, viac rozvíjať európske sebavedomie?

Samozrejme, toto nemá byť propagácia kultúrnej izolácie Európy v globalizovanom svete, žiadny európsky kultúrny šovinizmus. Predsa však existuje európska cesta, ktorou by sme sa mali uberať. Je potrebné prebudiť alebo aspoň posilniť vedomie európskej kultúry. Nie je možné dostatočne zdôrazniť význam regionálnej kultúry ako protívahy ku Coca Cole a Madonne. V priebehu prístupového procesu desiatich krajín k EÚ budú politici a komentátori v tlači a médiách neustále hovoriť o politickej a vojenskej protívahy k mocným Spojeným štátom americkým. Prečo nie je reč aj o kultúrnej protívahy?

Už na začiatku som varoval pred jednotnou európskou kultúrnou kašou. Oveľa hroziivejší sa však zdá byť celosvetový anglosasky riadený mainstream, ktorý potláča akúkoľvek kreativitu. Tomu by sme mali vzdorovať spojenými silami zjednotenej Európy!

Dnes sa často hovorí o Európe regiónov. Aj v kultúrnej politike by mala platiť základná zásada: Nielen spoločne spravovať, ale aj spoločne vytvárať! Cieľom je Európa kultúrnych regiónov!

(Autor je prezidentom Nemeckej spoločnosti pre informačné vedy a riaditeľom Stadtbibliothek v Kollne nad Rýnom. Príspevok odznel na podujatí Friedrich-Ebert-Stiftung v spolupráci s Goetheho inštitútom „Nie je všetko ekonomika! Kultúrna politika v zjednotenej Európe“.)

Prameň: Slovo č. 43/2004. Preložila Michaela Ivaničová. Plné znenie článku nájdete na URL adrese: www.noveslovo.sk.

Informačné procesy v kultúre zjednotenej Európy

Małgorzata Kisilowska

Pojem „zjednotenej Európy“ jedni chápajú veľmi pozitívne, pretože k tomu prispieva vnímanie vlastnej hodnoty spojenej s príslušnosťou k tej časti sveta, ktorá je vnímaná ako vysoko civilizovaná, technicky vyspelá, bohatá atď., zatiaľ čo u iných vyvoláva negatívne pocity, vyvolané spájaním s dominantným postavením bohatých zahraničných podnikov na trhu, cudzími politickými vplyvmi, šírením masovej kultúry. Obi-

dve interpretácie sú však dosť povrchné, nedostatočne vystihujúce hĺbku a závažnosť problematiky, a navyše najčastejšie nie sú výsledkom našej individuálnej úvahy nad obsahom takýchto vyjadrení, ale rýchleho rozhodnutia pridať sa k jednej alebo k druhej strane. Azda by bolo vhodné sa väčšími zamyslieť nad vlastným vnímaním Európy v jej rôznych aspektoch.

Zároveň sa hovorí o „Európe malých krajín“. Takýto prístup na jednej strane akosi naznačuje hranice vplyvov medzinárodných organizácií, ponechávajúc krajinám a regiónom na jednej strane širokú oblasť rozhodovacej samostatnosti, na druhej strane zasa často ilustruje vyhlásenia miestnej verejnosti o potrebe prejavíť a zachovať svoju individuálnosť, výnimočnosť, neopakovateľnosť. Abstrahujúc však z takýchto politických úsilí, náš každodenný život plynie v „malých vlastiach“ – v miestnom či regionálnom prostredí, lebo tu, a nikde inde, sme zaangažovaní v zmysle rodinnom i profesionálnom.

Identitu „malej vlasti“ obyčajne priestorom spojenej s geografickým regiónom často prekračujúcim spoločné hranice štátov tvorí: spoločná história, tradície a skúsenosti (hoci vnímané z rôznych uhlov pohľadu, ale vplyvom faktov identické), jazyková blízkosť, kultúrne bohatstvo budované na jazyku, histórii a tradícii, ako aj miestnych talentoch.

Miesta s osobitými hodnotami ekonomickými, kultúrnymi či historickými, existujúce na styku krajín pociťujúcich potrebu spolupracovať, sa už po niekoľko desaťročí v Európskej únii a susedných štátoch nazývajú euroregiónmi. Vari sa čímsi líšia od „bežných“ regiónov? Očividné je to poloha na kontinente, zvyčajne na hranici dvoch alebo viacerých krajín, ale okrem toho najčastejšie chuť, potreba či nutnosť spolupráce v rôznych oblastiach s cieľom zachovať a poukázať na určitú odlišnosť – opäť historickú, jazykovú, kultúrnu, vytvárajúcu špecifický základ pre kultúrnu či ekonomickú spoluprácu. Prekročenie hraníc môže vzbudiť chuť deliť sa o kultúru, a to tak kvôli dôvodom humanistickým (osvetovým, kultúrnym), ako aj ekonomickým (turistika). Samotný názov „euroregión“ na jednej strane implikuje „priznávanie sa“ i profitovanie z celého kultúrneho dedičstva kontinentu – predovšetkým starých kultúr Grécka a Ríma, ako aj kresťanskej kultúry, na druhej strane – uvedomenie si „poslania“ ukázať iným svoju výnimočnosť na základe bohatstva celého spoločenstva. Toto spoločné európske kultúrne dedičstvo nie je „namiesto“, neohraničuje ani neznižuje úlohu lokálnej kultúry, ale dopĺňa ju a niekedy aj pomáha lepšie porozumieť regionálnym skúsenostiam.

Civilizačný rozvoj sveta dospel do fázy tzv. informačnej spoločnosti, ktorej fungovanie sa zakladá na prístupe k informáciám, schopnosti tvoriť, pretvárať a využívať ich. Európska únia vyvíja mnohé aktivity a uskutočňuje projekty, ktoré majú za cieľ o. i. rozvoj informačnej spoločnosti (z hľadiska teleinformačného i vzdelávacieho), ako aj ochranu, slobodný kultúrny rozvoj jednotlivých regiónov, šírenie ich bohatstva medzi všetkých obyvateľov únie. Činnosti týkajúce sa ochrany kultúrneho dedičstva sa začali v roku 1974 rezolúciou Európskeho parlamentu. Maastrichtská zmluva o Európskej únii zo 7. februára 1992 potvrdzuje, že sa bude podporovať a dopĺňať činnosť členských štátov s cieľom zachovať a chrániť kultúrne dedičstvo európskeho významu. Zároveň zahŕňa múzeá, knižnice, archívy, ako aj pamiatky archeologické, architektonické či prírodné až po tvorbu jazykovú, kulinárnu i ľudové tradície.

Podľa článku 151 Maastrichtskej zmluvy sa Spoločenstvo *usiluje o rozkvet kultúr členských štátov so zachovaním ich národnej a regionálnej rôznorodosti, zároveň zdôrazňujúc význam spoločného kultúrneho dedičstva. [Činnosť EÚ] má zámer nabá-*

dať ku spolupráci členské štáty, ako aj, ak to bude nevyhnutné, podporovať a dopĺňať ich činnosti. Cieľom je pomoc pri vytváraní „európskeho kultúrneho priestoru“.

Výchova, ktorá je jedným z kľúčových prvkov vlastného fungovania informačnej spoločnosti, musí – okrem základných schopností vyhľadávať informácie, ako aj využívať informačné nástroje a služby – obsahovať prinajmenšom základné znalosti o kultúrnej rozdielnosti sveta a jeho podmienkach, ako aj o ich vplyve na spôsob komunikácie a realizovania informačných procesov. Rozvoj informačnej spoločnosti je teda neoddeliteľne spojený so starostlivosťou o kultúru a šírenie jej diel, ako aj znalosti o kultúrnej špecifickosti jednotlivých regiónov.

Ak chceme, aby sa o nás vedelo, musíme sa stať aktívnymi účastníkmi informačných procesov, plniť úlohu nielen pasívneho príjemcu informácií, ale príjemcu aktívneho (t. j. takého, ktorý na získanie informácií potrebuje ovládať určité činnosti), ako aj odosielateľa informácií.

Čím sú teda informačné procesy? Definujeme ich v závislosti od prijatej perspektívy. Za informačný proces, v najvšeobecnejšom chápaní, možno pokladať komunikačný proces, teda prenos informácií od odosielateľa k príjemcovi. Prenos informácie, ktorý prebieha v konkrétnom čase a mieste, podlieha určitým podmienkam, ako napr. charakteristika odosielateľa, príjemcu, obsah a forma informácie a s ňou súvisiaci kanál, ktorým informácia smeruje k príjemcovi, ako aj všetky šумы, aké sa môžu vyskytnúť v hlavných komunikačných etapách.

V chápaní knihovedy sú informačnými procesmi tie, ktoré sú spojené so zhromažďovaním, uchovávaním, spracúvaním a sprístupňovaním informácií, tak v tradičnom knihovníckom chápaní, ako aj v modernom – s informačnými systémami a službami. Subjektmi procesu sú vtedy autori informácií, pracovníci realizujúci spomínané procesy, ako aj príjemcovia informácií. Ostatné prvky sú: samotná informácia (v závislosti od stupňa spracovania a spájania – taktiež dáta a/alebo poznatky), nástroje používané na realizáciu procesov (v závislosti od systému: regály, počítače, teleinformatické spojenia), informačno-vyhľadávací aparát (katalóg, indexy, kartotéky atď.). Prenesúc takéto chápanie do sféry kultúrnej činnosti, bolo by vhodné povedať, že informačné procesy v kultúre (v ich všeobecnom chápaní) sa zakladajú predovšetkým na poskytovaní informácií o dielach a činnostiach obsiahnutých v širokej definícii kultúry. Rôznorodosť skupín takýchto informácií si vyžaduje výber a prispôbenie náležitých rôznych foriem i kanálov poskytovania informácií, ale predovšetkým – vyžaduje si očividne ich zber, usporiadanie a uchovávanie. Informácie o kultúrnej tvorbe majú charakter sprostredkovateľský (sekundárny vzhľadom na originálne dokumenty, ako aj diela vo svojej podstate nestále, ako výstava), napr. v prípade katalógov výstav, pozvánok na koncerty, albumov architektúry či prírody, bibliografie diel daného autora. Trochu inak, oveľa „priamejšie“ by sa dali posúdiť umelecké diela vznikajúce vo forme elektronickej a sprístupňované na obrazovke monitora po výbere príslušnej internetovej adresy.

Kultúrna informácia môže mať rozmer „bližší“ umeniu ako takému, keď je to informácia o dielach, výkonoch, tvorbe, ale môže tiež mať charakter skôr nástrojový, keď vezmeme do úvahy opačný smer takého procesu – zbieranie informácií tvorcami i organizátormi kultúrneho života o možnostiach pomáhajúcim ich zámerom.

Informačné procesy v kultúrnej sfére môžu prebiehať na rôznych úrovniach: regionálnej, štátnej, úniovej, európskej či globálnej. Rozlišovať možno ich príjemcov (adresátov), označujúc o. i. partnerov: individuálnych, organizovaných, pochádzajúcich z rôz-

nych skupín spoločenských, etnických, jazykových, orientovaných na činnosť ekonomickú alebo neziskovú atď.

V kultúrnych informáciách možno rozlíšiť procesy dvoj- alebo mnohostranné. Ako už bolo spomenuté, na jednej strane sú založené na zbere a využívaní informácií týkajúcich sa organizácie činnosti, napr. o ponuke únioých kultúrnych programov. Na druhej – na analýze informácií o kultúrnom bohatstve a činnosti, napr. iných európskych regiónov. Na tretej strane – na príprave a šírení informácií o vlastnej kultúre, smerovaných do rôznych skupín príjemcov (štátnych, susedných, iných regionálnych, únioých, štátov mimo únie). Na štvrtej strane – sú založené na uskutočňovaní informačnej činnosti akosi ad hoc, hoci dobre pripravenej, t. j. na odpovediach na otázky zadané rôznymi osobami a inštitúciami. V základe sa ukazuje užitočnosť budovania informačnej bázy – databázy, informačného servisu, ktorý by mohol určiť základ poskytovania odpovedí a generovania vlastných informácií. Inou nevyhnutnou podmienkou je neustále skúmať potreby a možnosti (vlastných podmienok) aktuálnych a potenciálnych používateľov informácií. V informačných procesoch je totiž najdôležitejšia otázka týkajúca sa príjemcu, jeho potrieb a znalosti informačného odboru. V súlade s tým sa prispôsobuje spôsob poskytovania požadovaného obsahu.

A s čím sa spájajú regionálne informácie? Predovšetkým s informáciami turistickými, pre knihovníkov s regionálnou bibliografiou, čiže povinnosťou dokumentovať edičné bohatstvo daného priestoru (vo forme kartotéky alebo samostatného vydavateľstva), eventuálne regionálnym zberateľstvom kníh. „Regionálne“ informácie znejú akosi čudne a neprirodzene, hoci možno skôr moderne. Sú tiež obsahovo širšie – môžu zahŕňať ekonomické správy, právne, vzdelávanie, kultúru. Informačné procesy zahŕňajúce priestor kultúrneho dedičstva regiónov sa vlastne týkajú regionálnych kultúrnych informácií, ktoré musia byť v konkrétnom mieste (regióne) určenými inštitúciami vytvárané, zhromažďované, spracúvané, uchovávané a sprístupňované.

Príkladov kultúrnej činnosti, a teda tvorenie takých informácií, je veľa. Pokusom o výmenu informácií o kultúrnej spolupráci môže byť medzinárodná konferencia. Príkladom zhromažďovania kultúrnych informácií môže byť i jeden z únioých regionálnych projektov (škandinávsky), ktorého cieľom je archivácia (digitalizácia) rozprávání o lokálnych tradíciách, zvykoch, histórii, prezentovaných obyvateľmi, pri súčasnej možnosti zapísať nielen obsah, ale aj jazyk výpovede.

Svojím charakterom najviac „informatívnu“ je činnosť, ktorú spomedzi kultúrnych pracovísk robia knižnice, a to najmä knižnice verejné. Vyplýva to zároveň z podstaty ich funkcie, ako aj z právneho základu. Popri realizácii základných informačných procesov, vzhľadom na výchovné, vedecké, osvetové zbierky či tie, ktoré spríjemňujú voľný čas rôznym skupinám používateľov, mnohé knižnice vykonávajú aj doplnkové činnosti vyslovene kultúrneho charakteru, súčasne v rámci podpory čítania, ako aj široko chápanej kultúry (autorské stretnutia, diskusie, výstavy, recitačné, divadelné, literárne krúžky) či dokonca podujatia biblioterapeutického charakteru. Spojenie týchto úloh si vyžaduje od knihovníka schopnosť realizovať informačné procesy, znalosť prameňov (nielen dokumentačných, ale aj osobných či inštitucionálnych, a teda aj poznatky o činnosti kultúrnych pracovísk), ako aj znalosť rôznorodých, často meniacich sa potrieb aj informačného správania sa rôznych skupín používateľov.

Prenesúc predpoklady regionálnych kultúrnych informácií do sféry konkrétneho euro-

regiónu, bolo by potrebné teda povedať, že sú to informácie o historickom kultúrnom bohatstve daného regiónu (euroregiónu), ako aj o činnostiach vyvíjaných súčasne, ktoré sú sprístupňované v jazykoch všetkých zainteresovaných, teda národnostných menšín, ako aj tvorcov a príjemcov z partnerských štátov, a taktiež – prinajmenšom v jednom západoeurópskom jazyku.

Takéto informácie môžu byť sústreďované priamo inštitúciami-iniciátormi (kultúrne pracoviská), naproti tomu metainformácie (čiže informácie o informáciách) – knižnicou, vo forme tlačenej i (predovšetkým) elektronickej, sprístupňované priamo, telefonicky, elektronicky, ako aj prostredníctvom vydavateľstva rôzneho druhu. Niektoré formy kultúrneho bohatstva možno v súčasnosti podrobiť archivácii v digitálnej podobe, špecifické by bolo tiež vytvorenie a realizovanie databázy autorov rôznych druhov umenia z daného regiónu.

V závislosti od veľkosti geografického priestoru a počtu medzinárodných partnerov musia sa na úlohách spojených s realizáciou informačných procesov podieľať všetky alebo najvýznamnejšie kultúrne strediská, ako aj hlavná verejná knižnica alebo primerané partnerské pracoviská, napr. zo susedných štátov. Očividná je tu spolupráca pracovísk a vzájomná výmena informácií. Zverejnenie elektronických informácií na internete si možno predstaviť ako vytvorenie príslušného kultúrneho portálu pod názvom „kultúrne virtuálie“ v niekoľkých prehľadných jazykových verziách.

Hlavné zásady fungovania vymedzujúce vzťahy medzi partnermi sú o. i. tieto:

- zásada partnerstva, rovnoprávnosti a paralelnosti strán tvoriacich euroregión,
- zásada solidárnosti cezhraničných priestorov, vedúca ku kompromisom medzi konkurenčnými hľadiskami,
- zásada existencie koncepcie či stratégie cezhraničného rozvoja, slúžiacia na vypracovanie spoločnej perspektívy cezhraničného regionálneho rozvoja,
- zásada zachovania identity (národnej, štátnej, regionálnej i lokálnej) spolupracujúcimi teritoriálnymi jednotkami i miestnymi spoločnosťami,
- zásada priateľstva a úsilia zosúladiť spoločné ciele prekračujúce hranice,
- zásada rotácie, t. j. zmeny miesta organizovania a uskutočňovania rôznych iniciatív a taktiež zmeny v predsedníctve rôznych grémií a inštitúcií euroregiónu.

Tieto zásady treba zohľadňovať pri realizácii informačných procesov.

Kultúrna činnosť na regionálnej úrovni a v medzinárodných kontaktoch v praxi ukazuje rozdiely a závislosť od kultúrnych podmienok, ako aj nevyhnutnosť každodenného dodržiavania základných ľudských práv. Najväčšími viditeľné je to v euroregiónoch, v ktorých sú zmiešané skupiny národnostné, etnické i náboženské. Fungovanie v takom prostredí si vyžaduje zväziť niekoľko kľúčových otázok:

- Či sa občania daného regiónu stotožňujú s danou kultúrou?
- Či v tejto súvislosti existuje taký jav, ako je „regionálna kultúra“ v danom prostredí, či je to stále zlepenec rôznych, nie vždy priaznivo k sebe naladených kultúr?
- Či život v takomto spoločenstve jej obyvatelia vnímajú pozitívne, alebo ako zbytočnosť či príťaž, ktorá im sťažuje život v „zjednotenej Európe“?
- Aký je vzťah obyvateľov k histórii, tradícii a kultúre a aký ku kultúre masovej?

V závislosti od odpovedí na spomínané otázky objavujú sa základné detailné otázky týkajúce sa problematiky informácií:

- Aké úlohy kultúrneho a kultúrotvorného charakteru sa musia objaviť vo vzdelávacích programoch v jednotlivých etapách vedy?
- Aké sú najúčinnnejšie formy podpory miestnej kultúry vzhľadom na vlastné okolie, ako aj spoločensvo partnerských štátov?
- Aké aktivity treba vyvíjať, aby regionálna kultúra bola súčasne kultúrou otvorenou, t. j. zaujímavou pre svet, pripravenou nielen prijímať návrhy masovej kultúry, ale tiež poznávať kultúrne zvláštnosti iných štátov?

Zdroj: Małgorzata Kisilowska: Procesy informacyjne w kulturze zjednoczonej europy. In *Biułetyn EBIB* [online]. 2004 [cit. 2005-01-17], n. 10 (61), 6 s. Dostupné na internete: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/61/kisilowska.php>. ISSN 1507-7187. Skrátený preklad z poľského originálu so súhlasom autora a redakcie EBIB vyhotovila Ľ. Fordinálová.

Mediatéka a mladí čitatelia

Rose-Marie Losma

Knižnica je základným zariadením obce a zohráva významnú úlohu v povzbudzovaní k čítaniu. Ak sa odvoláme na Chartu knižníc z roku 1991, možno sa v nej dočítať, že tieto ustanovizne majú za úlohu zabezpečiť rovnosť v prístupe k čítaniu a k dokumentačným zdrojom a sprístupniť svoje zbierky všetkými vhodnými prostriedkami.

Úlohy knižníc sa vyvíjali a rozšírili sa. Knižnice zmuťovali a stali sa mediatékami. Musia integrovať slovo „oživenie“. Ak sa zamyslíme nad kultúrnym oživením v mediatéke, musíme si dať odpoveď na nasledujúce otázky:

- Čo je činnosťou a oživením dnešnej mediatéky?
- V čom sa treba obávať svojej verejnosti?
- Aké prostriedky možno rozvinúť s cieľom rozvíjať spoločenský život?
- Jej spôsob fungovania, jej činnosti, jej ciele – rešpektujú hodnoty a deontológiu (náuka o povinnostiach, pozn. prekl.), ktoré by si profesionáli priali uchrániť a podporiť, aby sa uplatnili?
- O čom uvažovať v záujme jej budúcnosti?

Je teda potrebné pracovať na rozvoji prístupu k poznaniu pre všetkých, uprednostňovať integráciu novej verejnosti so zvýšenou citlivosťou k malým deťom a presunúť sa k osobám, ktoré nemôžu mediatéku navštevovať (nemocnice, väznice). Mediatéka je povinná obrátiť sa k občanom, ktorí sa podieľajú na jej fungovaní, na jej cieľoch, musí byť miestom, kde sa stretajú mnohoraké aspekty. Musí konať v záujme miestneho kultúrneho života prostredníctvom rôznych oživení – debát, stretnutí, konferencií, výstav, musí byť ozvenou a predĺženou rukou národných prejavov.

Mediatéka integrovala nové nosiče, ktoré jej umožňujú lepšie odpovedať na určité množstvo špecifických cieľov, ktorými sú:

- umožniť prístup k informáciám a pomocou nich rozvíjať schopnosť lepšie porozumieť svetu;
- vytvoriť nové vzťahy s prívržencami a asociatívnym prostredím, s učiteľmi a dospelými;
- každému dať k dispozícii mnohé diela a rôzneho druhu;
- pomôcť pri obave z prúdu informácií chýlených médiami a pri vytváraní kritického a objektívneho pohľadu.

Dieťa a čítanie

Škola prechádza pohnutou dobou, čítanie je ústrednou témou diskusií o škole. Všade sa ozývajú poplašné výkriky, ako: „*Mládež nevie čítať*“, „*mládež nečíta*“ alebo „*mládež nemá literárnu kultúru*“. To všetko šíria médiá. Mediatéka môže poskytovať rôznorodosť, ponúkajúc iné praktiky, ako sa priblížiť k čítaniu.

Škola sa mení a prispôsobuje svetu, ktorý sa vyvíja. V tomto pohybe môže návšteva v mediatékach ponúknuť novú perspektívu. Treba opätovne popremýšľať, uvažovať o aktoch čítania, zväčšiť pestrosť vzdelávacích situácií, rátať s kvalifikovanými odborníkmi zoskupenými okolo čítania. Dieťa nie je iba žiakom, trávi čas aj inak, čo prispieva k jeho rozvoju a obohacovaniu jeho života.

Cieľom čítania na mieste, akým je mediatéka, by nemalo byť obmedzenie sa na akvizíciu čítania. Malo by ísť aj o iné ciele, ktoré by z nej urobili centrum zdrojov mnohých a rôznorodých informácií, miestom na stretávanie sa, ktoré umožní inteligentný pohľad na svet. Je to miesto, ktoré podporuje chuť a radosť z čítania, poskytne typ učenia sa, ktoré je založené na individualizovanej práci dieťaťa s cieľom jeho samovzdelávania sa. Je to miesto, ktoré pomôže pochopiť, zaujať svoje miesto a ktoré mu otvorí niekoľko nových ciest. Profesionáli v knižniciach, lepšie vzdelaní v tomto smere ako učitelia, poradia knihy na zábavu, odporúčia ich bez toho, aby sa starali o úroveň žiakov. Každý profesionál zohráva svoju úlohu v ponuke rovnakých možností na úspech a rozvoj všetkým deťom. Čítanie už nie je povinnosťou, čítanie sú dvere, ktoré sa otvárajú. Dieťa prežíva čítanie, pociťuje ho ako slobodný priestor ponechaný na predstavivosť. Už to nie je nadobúdanie vedomostí ani získavanie určitej šikovnosti v umení hovoriť, ale jednoducho chuť spoznať sa, naučiť sa konfrontovať s inými svetmi, ísť sa stretnúť s inými tvármi a inými životmi.

Áká je to radosť pre dieťa, keď sa mohlo zžiť s hrdinami vo svojom veku v príbehu, v ktorom sa mohlo spoznať, mať rovnaké pocity úzkosti a riešiť rovnaké otázky, rovnako sa správať, búriť sa proti pravidlám, ktoré vnucuje spoločnosť, protestovať proti dospelým a rodine. Tento príbeh mu umožnil prekonať každodenné ťažkosti, prekonať skúšky a neúspechy. Táto životná epizóda, toto stotožnenie sa s hrdinom mu pomôže vytvoriť si určitý odstup, aby dovedlo k dobrému koncu formovanie samého seba.

Prostriedky na rozvoj

Knižnica prežila pred našimi očami veľkú transformáciu: je komunikačným centrom, ktoré oživuje našu spoločnosť, a odteraz nesie meno mediatéka. Ako faktor zmierňovania sociálnej nerovnosti dáva spoločenskú kultúru do služieb spoločnosti. Používateľ mediatéky nie je definovaný tým, čo vlastní, ale tým, čím je. Mediatéka rozvíja druh

solidarity, pomáha spoločenskej súdržnosti. Popri supermarketoch je to miesto, kde možno nájsť skutočný mix (vek, spoločenská trieda, kultúra). Je to ideálne miesto, kde sa možno informovať o knihách, ktoré by sme chceli čítať, ktoré by sme si chceli kúpiť, kde sa možno naučiť hovoriť o knihách, vyjadrovať sa. Je to práve tam, kde sa malé deti naučia používať verejné služby. Profesionál vám tam odporučí čítanie celkom neutrálne a dá vám bezplatnú radu.

Rozvoj knižníc musí brať na zreteľ aj iné konštatovanie: nedostatočný počet mladých čitateľov. Rodičia sa obracajú čoraz viac na učiteľov a knihovníkov, aby im pomohli rozvinúť u ich detí chuť čítať. Vymieňajú si hľadiská, cesty, informácie. Treba preto nastražiť uši, počúvať názory detí a rodičov, ktorí hovoria, ako si vyberajú svoje knihy, ako čítajú.

Spolky, školy, knižnice, čítárne – je mnoho miest, kde odborníci môžu pomôcť vybrať knihy na čítanie, diskutovať o obsahu a čítaní vo všeobecnosti, o jeho úlohe v živote, o jeho význame pre každého jednotlivca.

Čítanie je vnútorná kultúrna činnosť spojená so spôsobom života, ktorý závisí od životných podmienok. Popri schopnosti čítať, čo musí škola rozvinúť u každého dieťaťa, treba si osvojiť určitý spôsob života, nájsť si čas na samotu so slovami druhých, kráčať s knihami a nechať sa nimi predchnúť.

Jedna z úloh, ktorú musí zohrať mediátka, je nadviazať vzťahy so školou.

Verejné čítanie sa obracia k deťom ako osobitnej populácii, ktorá nie je pevne zviazaná so školou. To umožňuje vytvoriť spojenie s mediátkou a knihou.

Učiteľ je výsadný partner, ktorý hrá základnú úlohu v učení sa čítať, často sprevádza žiaka pri odhaľovaní mediátky a povzbudzuje ho v jeho krokoch k čítaniu. Mediátka a škola môžu presne skĺbiť svoje aktivity v prospech čítania. Ale mediátka si musí ustrážiť svoju špecifickosť vo vzťahu ku školskému svetu. Dieťa nemá priravnávať mediátku s prístavbou ku škole: je to miesto zábavného čítania, čítania oddychového. Tu ho nikto nežiada, aby skladalo účty, je to čítanie voľné, ktoré nie je začlenené do čítania v školskom zmysle slova.

Aktivity mediátky sa budú môcť konkretizovať tematicky vybranou edíciou alebo organizovaním stretnutí s autormi a ilustrátormi, alebo aj čítaniami... Vo svojom každodennom živote by mali vytvárať spojenie medzi dielami a širokou verejnosťou. Je to čin, ktorý sa nikdy nesmie stratiť zo zreteľa.

Úlohy personálu mediátok sa musia prejavovať v absolútnom rešpektovaní používateľa a v uvedomovaní si profesionálnej zodpovednosti. Treba sa usilovať dávať odpoveď na potreby komunity v záležitostiach kultúry, informácií, vzdelávania i voľného času.

Zdroj: Losma, Rose-Marie: La médiathèque et les jeunes lecteur. In *Bulletin des bibliothèques de France* [online]. 2004 [cit. 2004-10-20], t. 49, n. 1, p. 14-16. Dostupné na internete: http://bbf.enssib.fr/bbf/html/2004_49_1/2004-1-p14-losma.xml.asp. Skrátený preklad so súhlasom redakcie BBF vyhotovila Ľ. Fordinálová.

JUBILANTI

Jubilantka Mária Kráľová

Život v knižnici nie je len o práci a problémoch s ňou spojených. Prináša aj nemálo príjemných príležitostí týkajúcich sa osobného života samotných pracovníkov knižnice.

K takýmto príležitostiam patrí pripomenka životného jubilea Márie Kráľovej, riaditeľky Tribečskej knižnice v Topoľčanoch.

S výnimkou krátkeho obdobia jej pôsobnosti v Študijnom a informačnom stredisku Pedagogickej fakulty v Nitre je jej profesijný život spätý s topoľčianskou knižnicou, kde od roku 1979 pôsobila vo funkcii metodičky. Metodičky usmerňovala a koordinovala činnosť verejných a školských knižníc v okrese. Zaslúžila sa o vytvorenie profesionalizovanej pobočky na základnej škole. Od roku 1995 zastáva funkciu riaditeľky. Získané skúsenosti z riadiacej práce sa odzrkadlili na zviditeľnení inštitúcie v rámci regiónu a celého Slovenska.

Jej prvým krokom vo funkcii riaditeľky bola internetizácia a elektronizácia knižnice. Presadila zavedenie knižnično-informačného systému Rapid Library a inštaláciu novej lokálnej siete. Aj keď sa zavedenie nového systému ukázalo ako vyhovujúce pre informačné potreby používateľskej verejnosti, hľadá nové a kvalitnejšie možnosti. Medzi ne patrí zapojenie sa knižnice do Konzorcia KIS3G. S tým, samozrejme, súvisí aj získavanie finančných prostriedkov na vytvorenie technického prostredia pre jeho aplikáciu či už z rozpočtu Nitrianskeho samosprávneho kraja, alebo z grantov. Zaslúžila sa o vytvorenie webovej stránky Tribečskej knižnice ako Partnerskej knižnice Parlamentného inštitútu NR SR. Inciovala vznik nového projektu informačnej prípravy žiakov základných a stredných škôl.

Viditeľný je jej prínos aj v kultúrno-výchovnej práci knižnice. Veď len jej zásluhou sa čitatelia stretli s takými osobnosťami, ako sú Ján Chryzostom kardinál Korec, Rudolf Schuster, Pavel Dvořák, Vincent Šíkula, Anton Hykisch, Milan Ferko, Ján Tužinský, Pavol Janík, Vojtech Kondrôt, Jozef Leikert, Ladislav Vančo a mnohí iní. Tieto stretnutia neboli len osobné, ale premietli sa aj do edičnej činnosti.

Literárne súťaže Mám básničku na jazýčku, Kráľ detských čitateľov, Šaliensky Mat'ko sa za jej pôsobenia stali neoddeliteľnou súčasťou činnosti knižnice. Pôvodne regionálnu autorskú súťaž Literárne Topoľčany pozná už celé Slovensko a z jej laureátov vznikol nielen literárny klub KLLI, ale vyšli z neho aj mnohí dnes už známi spisovatelia.

Zlepšenie pracovného prostredia a estetického vzhľadu interiéru riešila rekonštrukciou budovy, plynofikáciou kotolne, zariadením čítárne a študovne, vytvorením viacúčelovej spoločenskej miestnosti a estetizáciou celkového vzhľadu jednotlivých oddelení knižnično-informačných služieb.

Pracovné plány Márie Kráľovej sú tvorivé a zohľadňujú najnovšie trendy v knihovníctve. K ich úspešnej realizácii jej všetci zamestnanci žiadajú predovšetkým pevné zdravie a veľa spokojnosti a osobnej pohody.

Mária Zacharová, metodička Tribečskej knižnice

Na úsmevnú nôtu

V kníhkupectve sa pýta zákazníčka predavačky: „Kde máte oddelenie počítačovej literatúry?“

„Hľadáte niečo konkrétne?“

„Manžela.“

V knižnici:

„Prosím vás, kde máte nejaké knihy o samovraždách?“

„Piaty regál zľava, stredná polica.“

„Ale veď tam nie je žiadna kniha!“

„Vidíte, akí sú ľudia! Požičajú si a nevrátia!“

Murphyho zákon:

Požičiavaním sa ti stratia len tie knihy, na ktorých ti mimoriadne záleží.

„Babka, ty si stále hovorila, že máš rada knihy o dejinách, ale v tvojej knižnici sú samé sexuologické príručky.“

„Veď práve. Pre mňa je to už iba história.“

Stojí chlapík pred nebeskou bránou a svätý Peter mu vraví: „Ak mi povieš jeden skutočne dobrý skutok, ktorý si vykonal, tak ťa pustím do neba.“

Chlapík sa zamyslí a povie: „Žiadny problém. Raz som videl, ako motokársky gang obťažuje mladú ženu. Prišiel som k nim a vravím asi dvojmetrovému, 150 kilovému chlapíkovi, aby prestal. Nedal si povedať, tak som mu jednu vrazil.“

Svätý Peter pozerá do chlapíkovej knihy života a vraví: „Takú príhodu tu nemôžem nájsť. Kedy sa to stalo?“

„Asi pred piatimi minútami.“

Študent musí ovládať kompletne učivo.

Asistent musí vedieť, v ktorých knihách sa učivo nachádza.

Docentovi stačí vedieť, kde sú príslušné knihy.

A mne ako profesorovi stačí vedieť, kde je docent.

V nemocnici ležal na smrteľnej posteli právnik. Keď k nemu prišiel na návštevu priateľ, uvidel, ako právnik horúčkovo listuje v biblii.

„Čo robíš?“ opýtal sa ho.

Chorý muž odvetil: „Dokopy nič, len hľadám, či by som sa aj z tohto nevedel nejako vykrútiť.“

Babičke, vášnivej čitateľke detektívok, podstrčila knihovnička so zmyslom pre humor namiesto románu telefónny zoznam.

Babička čítala, čítala a keď konečne dočítala, vzdychla si: „Od začiatku som tušila, že to urobila Žofia Žužvalíková!“

Manželom Kubalíkovcom sa po desiatich rokoch manželstva pokazil televízor, ktorý dostali ako svadobný dar.

„Zažni!“ povedal muž a vzal do ruky knihu.

„Ty vieš čítať?“ vykrikla prekvapená manželka.

„Prečo držiš tú sliepku tak dlho za krk?“

„Varím podľa kuchárskej knihy. Tam je napísané: Sliepku pol hodiny mierne dusíme.“

„Povedz mi, čo čítaš, a ja ti poviem, kto si.“

„Čítam Homéra, Ovídia, Shakespeara, Balzaca, Zolu, Platóna, Němcovú, Steelovú ...“

„Stačí, už viem, že si klamár.“

„Čo by som mala kúpiť manželovi k meninám?“

„Kúp mu peknú knihu.“

„Ale choď, knihu už má!“

Telefonuje Klára priateľke, ktorá pracuje v knižnici: „Počúvaj, nemohla by si mi požičať aspoň dvadsať alebo radšej tridsať kníh?“

„Tridsať kníh? Prečo nie. A akých?“

„To je úplne jedno, len aby boli dosť odborné. Čo ja viem, z medicíny, filozofie, archeológie...“

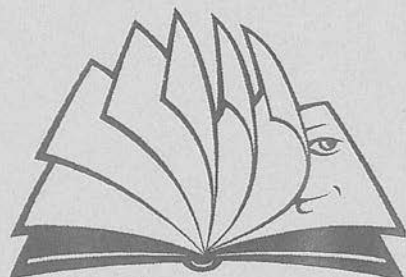
„Čo ťa pochytila chuť vzdelávať sa?“

„Ale, prosím ťa, na to nemám čas. Ale zajtra príde ku mne na návštevu jeden inteligent a ja nemám doma žiadnu knihu.“

Prebraté z www.infolib.sk

Nezabudnite,

že v prvom polroku 2005 nás čakajú tieto
dve významné podujatia:

TÝŽDEŇ SLOVENSKÝCH
KNIŽNÍC

(18. - 24. apríl 2005)

a

infos 2005

(25. -28. apríl 2005 Stará Lesná)